

من نمانم این بماند یادگار

هو العزیز

بسم الله الرحمن الرحيم

بنام خداے بخشایندهٔ مهربان

مجموعهٔ حمد جناب کبریا

حمد وسپاس بی قیاس مر واجب الوجودی راکه بود وهست وخواهد بود ومظهر

ومبدع هر ممکن وموجود از کتم عدم تماشا خانهٔ شهود - و وی یکیست پاک ومنزه

بود اکنده

پوشیدگی

از صفات ناسزا - واو را کس نزاد - وکس از وی نزاد - قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

گو خدا یگانه است

اَللّٰهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُوْلَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ شانِ اوست

خدا بے نیاز ہست نزاد ونزاده شده - ونیست ہیچ کس او را ہمسر

همه محتاج وی اند و او محتاج دیگرے نیست لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

نیست مانند او چیزے واوست شنوا بینا

واوست برانگیزندهٔ مُردہا از قبور بروزِ نشور۔ مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ

از زمین آفریدیم شما را و در زمین باز در آریم شما ر

وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى واوست روزی دہندهٔ مخلوقات۔ از لطف و عنایت

و از زمین بیرون کشیم شما را ۔ بار دیگر ۔

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا۔ حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ

و نیست ہیچ جنبنده در زمین ۔ مگر بر خداست روزی او۔ خدا ما را کافی است و بہتر

الْوَكِيلُ۔ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا۔ ع فَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ اٰيَةٌ تَدُلُّ عَلٰى

کارساز۔ و خدا کارساز بس است پس در ہر چیز برائے او نشانی است که دلالت کند

اَنَّهُ وَاحِدٌ و درود نامعدود بر آن فرستاده که لولاك لما خلقت الافلاك

اگر نبودی ای حبیب من پیدا نمی کردم آسمانها را

بر آنکه او یکتا است

در شانِ اوست۔ و بر آل او که طیبین و طاہرین اند۔ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ

جز این نیست که میخواہد خدا تا دور کند پاک پاکیزه

عَنْكُمُ الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا۔ مَثَلُ اَهْلِ بَيْتِي

از شما پلیدی را اے اہل بیت ۔ و تا پاک کند شما را پاک کردنی مثل اہل بیت من

فِيكُمْ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ مَنْ رَكِبَهَا نَجَا وَمَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَكَ

در شما مثل کشتی نوح ہر که سوار شد بر و نجات یافت و کسیکه تخلف از آن نمود ہلاک شد

و بر یارانِ او که رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ۔ اَصْحَابِي كَالنُّجُومِ

راضی شد الله از ایشان و راضی شدند ایشان از و۔ اصحاب من ہمچو ستارگان اند

فَبِاَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمُ اهْتَدَيْتُمْ۔ در منقبتِ آنها واقع شده

بهر که از ایشان اقتدا کنید راه یابید

پاره (۲۵) سوره (شوری)

پاره (۱۶) سوره (طه)

پاره (۱۲) سوره (هود)

پاره (۴) سوره (آل عمران)

پاره (۵) سوره (نساء)

پاره (۲۲) سوره (احزاب)

حدیث مشکوة صفحه (۵۲۳)

پاره (۲۶) سوره (الرحمن)

حدیث مشکوة صفحه (۵۵۴)

امّا بعد این رساله ایست مستزاد بتفصیل وتکمیل بر نصایح عزیزیه منطبعه

۹ ذیحجه سنه ۱۳۱۷ ہجری که کمترین بی بضاعت وقلیل الاستطاعت بندهٔ ناچیز

مُعرّا از شعور وتمیز محمّد عبد العزیز عفا اللہ عنه وحسن اللہ احواله وعاقبته

آمین۔ حسب حوصلهٔ خود برای تدریس فرزندانِ خویش **احمد عبد اللہ**

ومحمد عبد الرحمٰن سلمها المنان تالیف وطبع نموده تا بخوبی

افادهٔ خویش مقبول عام گشته ومطلوب انام بوده است قبل از انطباعِ آن خواستم

که احدی از کتب فروشانِ انیدیار۔ ویا مالک مطابع دیگر امصار بصرفِ ذاتی

طبع نماید ومتمتع گردد۔ تا یکیک رساله نزد آنها فرستادم مغتنی به نشده و

نه کسی از خواہشمندان بچشم افتاده که برغبتِ دلِ خود متحمل بارِ طبع شود۔ وبه پروا گرفته شده بآن۔

اشاعتش مصداق ہم خرما وہم ثواب گردد۔ ناچار خود متوکلاً علی اللہ

از صرفِ زرِ ذاتی صرف نظر نموده متعدد نسخه جات طبع وبخدمات امرا

فقرا رمتعارف بلاد و امصار تحفۀ ابلاغ داشتم۔ منت خدای را عزوجل که آن رساله
منظور اہل بصر و مقبول ارباب خبر گشتہ (تا آنکه اکثری بر سبیل نامجات تعریفیه
و شکریه و بعضی با رسال تقاریظ و تواریخ متعدده راقم الآثم را خیلے ممنون و مسرور
ساختند۔ اما اندراج آن غیر ضروری دانستم) و بعض احباب معززین
متعدد نسخه جات باشتراء بقیمت مقرره اصلی باطفال و طلباء مدارس جداگانه که نادار
و عدیم الاستطاعت بودند تقسیم کردند۔ و چون دیدم که بذریعۀ پوست انگریزی و آصفی بسا
درخواستہائے راغبین علی التوالی بطلب نسخه جات بنام میرسند لاجرم مکرّرات و مرّات
طبع کنانیدم۔ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ؎

ونیست توفیق من مگر بفضل خدا بر وے توکل کردم و بسوئے او رجوع میکنم

حکیم محمد ضیاء الله صاحب — تحصیلدار سلطان آباد
حاجی صفدر حسین صاحب — مہتمم تعمیرات گلبرگہ
مولوی اکرام الدین خان صاحب — اول تعلقدار پربھنی
عبد القادر صاحب طاہر — دوم تعلقدار بھونگیر

محمد ہدایت علی صاحب — مددگار معتمد افواج سرکار عالی
مرزا غلام مصطفے بیگ صاحب — ناظم نظم جمعیت سرکار عالی
مولوی امیر محمد خان صاحب — صدر تعلقدار پائیگاہ علاقہ سرکار الامرا
محمد عبد القادر صاحب چیدہ — تحصیلدار پائیگاہ

نواب رحمن یار جنگ بہادر — ناظم دفتر ملکی سرکار عالی
سید حسن علی صاحب طلسمی — تعلقدار علاقہ وزیر عدالت امور عامہ
مرزا اکرام علی صاحب — مددگار معتمد عدالت کوتوالی علاقہ پیشکاری
میر تہنیت علی صاحب — مہتمم کوتوالی اورنگ آباد

بانی ندارم که از عهدۂ منت وشکر خداتعالی بدر آیم۔ هر که آن رساله را دید بدل پسندید

بلکه همچو کاغذ زر میبرد۔ احسان خالق المنان که از هند وتا ملتان واز پیر تا جوان بچشم وقعت

برین نگاهے می اندازد۔ و برغبت دل خریدارش میشود۔ لهذا حسب فرمائش

بعض احباب مودت انتساب بر مطالب مولفۂ اولی نظر ثانی کردم در تقدیم وتاخیرش

فکر بکار بردم۔ و دیگر چند نصایح ضروریه را استزاد کردم وبلحاظ سنه

(عزیز الاخلاق فی نصایح الآفاق) نام نهادم۔ ونیز نامۂ مبارک رسول مقبول

۱۳ ۱۹

علیه وعلی آله الصلوٰة والسلام که مبنی بر دعوت اسلام وتوحید رب انام است

وبنام پادشاه مصر صادر گشته مع ترجمه اش تبرکاً شریک بدانمودم۔ تا بخوانند

وعمل نمایند۔ بمقتضائے بشریت وفحوائے الانسان مرکب من الخطاء والنسیان

انسان مرکب است از خطا و فراموشی

اگر غلطی درین مجموعه ببینید التماس اصلاح میدارم وبس۔ والله الموفق بالخیر

دهندۂ توفیق خیر خداتعالی است

العزیز اسعدك الله تعالی فی الدارین بدانکه بر بندۂ عاقل

در هر دو جهان خداتعالی ترا اسعادت مند کناد۔

بالغ فرض است شناختن خدائے عزوجل۔ بعدہ دانستن احکام وارکان مسلمانی

العزیز بر توحید خالق دنیا و ما فیہا ثابت قدم باش کہ خدا تعالیٰ

نمی بخشد آنرا کہ شرک کند بدو۔ و می بخشد سوای این ہر آنرا کہ خواہد۔ وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ

ومعبود شما خدا

وَاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيْمُ ۔ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّوْمُ

یگانہ است۔ نیست ہیچ معبود بجز وے بخشایندہ مہربان۔ خدا نیست ہیچ معبود مگر زندہ تدبیر عالم کنندہ است

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّشْرِكْ

ہر آئینہ خدا نمی آمرزد اورا کہ شریک مقرر کردہ شود۔ و می آمرزد غیر آن ہر کرا خواہد۔ وہر کہ شریک

بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظِيْمًا ۔ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ ۔ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا

خدا مقرر کنند ہر آئینہ افترا کردہ است گناہ بزرگ۔ جز این نیست کہ خدا معبود یگانہ است۔ پس مخوان با خدا معبود

اٰخَرَ فَتَكُوْنَ مِنَ الْمُعَذَّبِيْنَ ۚ وَاَنْذِرْ عَشِيْرَتَكَ الْاَقْرَبِيْنَ ۚ وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ

دیگر را آنگاہ باشی از عذاب کردگان۔ وبیم کن خویشان نزدیک ترین خود را۔ ومخوان با خدا

اِلٰهًا اٰخَرَ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۔ سُبْحٰنَ اللّٰهِ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۔ وَهُوَ اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ

معبود دیگر را نیست ہیچ معبود بجز او۔ پاکی خدا راست و بلند تر ہست از آنکہ شریک می آرند۔ واوست خدا نیست ہیچ معبود

اِلَّا هُوَ ۚ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُوْلٰى وَالْاٰخِرَةِ ۚ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ

بجز او او راست ستایش در دنیا و آخرت و او راست فرمانروائی و بسوی او بازگردانیدہ شوید۔

لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ ۗ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ۚ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ۚ رَبُّ السَّمٰوٰتِ

شریک مقرر مکن با خدا ہر آئینہ شرک ستمی ہست بزرگ۔ ہر آئینہ معبود شما یکی ہست۔ او پروردگار آسمانہا

وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ۚ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا

و زمین است۔ و آنچہ درمیان اینہاست و او پروردگار مشرقہاست۔ پروردگار آسمان ہا و زمین و آنچہ

پارہ (۲) سورۂ بقرہ (۱۵) ع
پارہ (۳) سورۂ بقرہ ع
پارہ (۳) سورۂ آل عمران ع
پارہ (۵) سورۂ نساء ع
پارہ (۶) سورۂ نساء ع
پارہ (۱۹) سورۂ شعراء ع
پارہ (۲۰) سورۂ قصص ع
ایضاً ع ایضاً ع
پارہ (۲۱) سورۂ لقمٰن ع
پارہ (۲۳) سورۂ صٰفٰت ع
ایضاً ع

بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۝

میان اینهاست غالب آمرزگار — و اوست آنکه در آسمان فرمان رواست و در زمین فرمان روا

وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ۝ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ۝

و اوست باحکمت دانا پروردگار مشرق و مغرب است نیست هیچ معبود مگر او۔ پس کارگیر او را

و در عبادتش کسی را شریک مگردان وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ۝

و شریک نیارود در عبادت پروردگار خویش هیچکس را۔

سورهٔ زخرف پاره (۲۵)
سورهٔ مزمل پاره (۲۹)
سورهٔ کهف پاره (۱۶)

العزیز این نامه ایست که برسم دعوت الی الهدایت از جانب

ختمی مآب خلاصهٔ موجودات علیه و آله افضل التسلیمات و التحیات سر بمهر

بسوی پادشاه مصر مسمی مقوقس هفت سال از هجرت گزشته بصحابیت

حاطب بن ابی بلتعه و عمّر بن سلمه مرسل بود۔ در سفر قوم قبطیان۔ در بعض

از نواحی فرانس از نزد رهبان قبطی بلدهٔ اجمم که از بلاد ارض مصر است

در ۱۲۷۵ھ هجری نبوی بعهد حکمرانی عبدالمجید خان سلطان عثمانی یافت و

همدست شد۔ و گفت این را ودیعت نمایند در اشیائیکه از آثار نبویه است

ترجمهٔ نقل خطِ کوفی

(سطر اول) بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ۔ از جانب محمد بن عبداللہ

(سطر دوم) و رسولِ او بمقوقس۔ بزرگِ قبطیان سلام۔

(سطر سوم) بر ہر کہ برین ہدایت اتباع کرد۔ بعد ازاین تحقیق کہ من۔

(سطر چہارم) بدعوتِ اسلام ترا میخوانم۔ اجابت کن۔

(سطر پنجم) سلامتی یابی۔ خدائتعالی ثواب دوچند میدہد۔

(سطر ششم) اگر نافرمانی کنی تو آن میرسد کہ بقوم قبطیان رسید۔

(سطر ہفتم) اے اہلِ کتاب بیائید بسوئے کلمۂ کہ۔

(سطر ہشتم) مابین ما و شما مسلّم میباشد و آن اینکہ عبادت نکنیم ما۔ مگر خدا یرا۔

(سطر نہم) و شریک نکنیم با او ہیچ شی را۔ و نہ مقرر کنیم بعضی از ما۔

(سطر دہم) بعضے را معبود آن غیر از خدا۔

(سطر یازدہم) اگر برمیگردید پس بگوئید گواہ باشید تحقیق کہ ما مسلمانیم۔

محمد رسول اللہ

ایا تو میدانی که حکامِ عدالت بلا اعتبارِ قوم بر شهادتِ دو گواه مقدمات یکسو می نمایند۔ در آن حالیکه یک لک و چندین هزار پیغمبر و اولوالعزم علیهم السلام بزبانِ مختلف علی التواتر والتوالی شهادت و گواهی داده اند که خدا تعالی یکیست۔ **وَحْدَهٗ لَا شَرِیْکَ لَهٗ** منزه

(او یکیست شریک او چیزی نیست)

و بی عیب است۔ زنده و دانا و توانا است۔ همیشه باشد ابتدا و انتهایش ندارد۔ و از هر نقص و زوال پاک است۔ **مَا عَرَفْنَاکَ حَقَّ مَعْرِفَتِکَ** ۔ و مستحق پرستش بجز ذات یگانه او

(چنانکه باید شناخت نشناختیم ترا۔)

دیگری نیست پس درین امر شک آوردن خود را در ورطهٔ هلاکت انداختن است۔ **هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ ج وَهُوَ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ**

(اوست نخستین همه واوست آخرین همه واوست آشکار واوست پنهان۔ و او بهمه چیز دانا است۔)

العزیز خالق ما را جز نامی که در شرع شریف آمده نتوان خواند مگر به ترجمه همچو خدا و پروردگار وغیره که از عربی بفارسی ترجمهٔ الله و رب است۔ و بحکم عقل بر وی نامی نتوان نهاد **و** هر وقتیکه نامِ خدا تعالی میشنوی جل جلاله بگو هر نامِ پاکِ خدای جل شانه را تعظیم کند۔ آن بنده را خدا تعالی میانِ خلق عزیز میگرداند **العزیز** خدا تعالی بما پیغمبران علیهم السلام که فرستاده همه حق اند از نوعِ بشر بشر اند نه همچو بشر بلکه یاقوت اند درمیانِ حجر۔ بشارت

ب(پاره ۲۷ سوره حدید)

نامهٔ دلگان

دہندگان از ثواب و تہدید کنندگان از عذاب بیان کنندگان ما را چہ محتاج میشویم بدان از امور دنیا و دین

۵ اَنْتَ الَّذِیْ خَلَقْتَ وَهَیَّاْتَ مَا اَغْنَا ۔ اَسْبَابَ عَیْشِنَا بِمَقَادِیْرَ وَالسُّنَنِ ۝

تو آنی کہ آفریدی ۔ و مہیا کردی از روی کرم ۔ اسباب عیش ما را باندازہا و اسلوب ہا

و تائید کرد ایشان را با معجزاتِ باہرہ ۔ و پیغمبران از عیوب روحانی و جسمانی پاک اند ۔ و معزول نشوند

و بر تعینِ تعدادِ ایشان نباید لیتاد ۔ اول پیغمبران جدِ اعلائی ما حضرت آدم صفی اللہ ۔ و آخر سردار ایشان

پیغمبر ما محمد رسول اللہ اند صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و علی جمیع الانبیاء و المرسلین ۔ و وی پیغمبر تمام عالم است

وَمَا اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعٰلَمِیْنَ ۝ چون نام مبارک محمد رسول اللہ شنوی صلی اللہ علیہ و آلہ

و نفرستادیم شما را مگر برائے رحمت عالم ۔

وسلم بگو ۔ و در اکثر اوقات درود شریف بفرست بر پیغمبر ما صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم ۔

مَنْ صَلّٰی عَلَیَّ وَاحِدَةً صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ عَشْرًا ۔ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ یُصَلُّوْنَ

ہر کہ بر من یکبار درود فرستد خدا تعالی بر وی دہ مرتبہ رحمت نازل فرماید ۔ ہر آئینہ خدا و فرشتگان او درود می فرستند

عَلَی النَّبِیِّ ۝ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَیْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِیْمًا ۝ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی

بر پیغامبر ۔ اے مسلمانان درود فرستید بر وے و سلام گوئید سلام گفتنی ۔ خداوندا رحمت کاملہ نازل فرما

سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰٓی اٰلِ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّبَارِكْ وَسَلِّمْ ۝ از شرک و بدعت

بر سردار ما محمد و بر آل او و برکت دہ و سلام برسان ۔

حذر کن و بر استقامت بدین ثابت قدم باش ۔ اَلْاِسْتِقَامَةُ فَوْقَ الْكَرَامَةِ

استقامت بر کرامت بہتر است

(پارہ ۱۷، سورۂ انبیاء) (مشکوۃ صفحہ ۸۶) (صحیح مسلم، سنن ابو داؤد، ترمذی، نسائی) (پارہ ۲۲، سورۂ احزاب) (مشکوۃ صفحہ ۸۱) (مشکوۃ صفحہ ۷۰)

تا آنحضرت علیه الصلوٰة والسلام از تو خوشنود باشند۔ مبادا بلغزی از اسلام دور افتی

(نعوذ باللہ منہا) شفاعت شافع روز محشر صلی اللہ علیہ وسلم بتو نمیرسد یَا اَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا اَطِیْعُوا اللّٰهَ

اے مسلمانان فرمان برید خدا را

وَاَطِیْعُوا الرَّسُوْلَ وَلَا تُبْطِلُوْا اَعْمَالَکُمْ وَمَا اٰتٰکُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ وَمَا نَهٰکُمْ عَنْهُ

وفرمان برید پیغامبر را۔ وباطل مکنید عملہای خود را وہرچہ بدہد شما را پیغامبر بگیرید آنرا۔ وہرچہ منع کند شما را

فَانْتَهُوْا وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۔ ابی حکم شرع آب خوردن خطا است

از آن باز ایستید و بترسید از خدا۔

وگرخون بہ فتوی بریزے رواست۔ **ایعزیز** ایمان راست پنداشتن

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ بدل واقرار کردن بزبان است۔ و نیز عمل بارکان

بجز خدا تعالی لایق پرستش چیزی نیست محمد رسول خدا است

اگرچہ عمل بارکان جزو ایمان نیست اما بی آن شخصیت حسن ایمانی عریان است

بے لباس

کہ بآن نظر کردن نتوان عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ قِيْلَ لَهٗ اَلَيْسَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

روایت از وہب بن منبہ کہ گفتہ شد او را کہ آیا نیست لا الہ الا اللہ۔

مِفْتَاحُ الْجَنَّةِ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ لَیْسَ مِفْتَاحٌ اِلَّا لَهٗ اَسْنَانٌ ۔ ایمان زیادہ میشود و نہ کم

کلید جنت گفتہ آرے ولیکن نیست کلید مگر آنکہ او را دندانہای باشد۔

آنچہ در حدیث وارد است کہ اَلْاِیْمَانُ یَزِیْدُ وَیَنْقُصُ مراد از کمی وبیشی انحطاط وازدیاد تاثیر

در قلب است باختیار حسنات وارتکاب سیئات مثل آنکہ گوئی کہ طاعم خفیف است یا ثقیل

گرانی وسبکی اعتباری است نه حقیقی پس ثواب آن بطاعت زیاده میگردد - و
معصیت ناقص می ماند همچنین آیه وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيٰتُهٗ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَّعَلٰى
وچون خوانده شود براایشان آیات خدا زیاده سازند آن آیات ایمان ایشانرا و بر
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ۝ وکریمه لِيَزْدَادُوْٓا اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ - عبارت از خوف
پروردگار خویش توکل می کنند - تا زیاده شوند از روی ایمان با یمان سابق ایشان -
وخشیت واخلاص ومحبت است که در تصاعد وترقی باشد وبخوف ورجا از منهی عنه
بالا روی
باز ماند وبمامور به پردازد تا از نکال وعذاب باز رهد وباجر وثواب فایز گردد - باید که
بنده هر عمل که کند خالص باشد ودر قول - وفعل - دل - وجوارح - خود را موافق وارد - وحرکات
وسکنات او از برای حضرت بے نیاز باشد - نه همچو منافقان که بزبان اقرار کردند ودر دل
انکار نمودند حقتعالے بضمایر ایشان داناتر است - وَاللّٰهُ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ وَاللّٰهُ
و خدا داناست - بانچه در سینه هاست - وخدا
يَعْلَمُ مَا فِيْ قُلُوْبِكُمْ - ایمان واسلام هر دو یکیست - اِنَّ الدِّيْنَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ
میداند انچه در دل هائے شماست - هر آئینه دین معتبر نزدیک خدا اسلام است
وَمَنْ يَّبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيْنًا فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخٰسِرِيْنَ ۝
وهر که طلب کند ورای اسلام دین دیگر را پس هرگز مقبول کرده نخواهد شد از و او در آخرت - از زیان کاران است
واگر فرقی است فرق اعتباری که ایمان متعلق باعتقاد است واسلام متعلق بانقیاد
فرمان بری

۱۳ پاره (۹) سوره (انفال)
۱۴ پاره (۲۶) سوره (فتح)
۱۵ پاره (۳) سوره (آل عمران)
۱۶ پاره (۲۲) سوره (احزاب)
۱۷ پاره (۳) سوره (آل عمران)
۱۸ ایضاً

وبکلمہ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ۔ بتدریج مداومت نمائی۔ که افضل الذکر آمده تا ایمان

بجز خدا تعالیٰ لائق پرستش چیزی نیست محمد رسول خداست۔

تو کامل شود۔ و دولت صفا یابد۔ و حرف لا بشکل مقراض از برای چیست؟ جهت

قطع نمودن محبت ماسوی اللہ تعالیٰ است **ایعزیز** امر معروف و نہی منکر فرض دان۔

امر معروف اینکه شرع شریف بدان امر کرده۔ و نہی منکر آنکه شرع از وی باز داشته

وعقل را در آن دخلے نه وَيَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ

و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند از ناپسندیده۔ و ہمین گروه

هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ۞ وَاَمَرُوْا بِالْمَعْرُوْفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُوْرِ ۞

رستگاران اند۔ و بفرمایند بکار پسندیده و منع کنند از کار ناپسندیده۔ و خدای راست نہایت ہمہ کارہا۔

ایعزیز شجر و حجر و طیور حتی که حشرات الارض ہمہ مخلوق از ذکر خالق خود غافل نیستند

ع بذکرش ہر چه بینی در خروش است وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ

و نیست ہیچ شے مگر آنکه تسبیح میکند به حمد او۔

ہر گیاہی که از زمین روید ؛ وحده لا شریک له گوید۔ تو نیز بیاد خدا تعالیٰ مشغول باش

که بے ذکر خدا تعالیٰ دل بنده تاریک میگردد۔ ہر گاه جماعتی مردم که ذکر خدا تعالیٰ میکنند

گروہی از فرشتگان با رحمت الٰہی تعالیٰ شانہ بر وے محاصره میکنند۔ و خداوند عالم ذکرش در آن

۲ مشکوٰة صفحه (۱۹۸)

۳ پاره (۴) سورة آل عمران

۴ پاره (۱۷) سورة حج

۵ پاره (۱۵) سورة بنی اسرائیل

۶ ترمذی مشکوٰة صفحه (۱۹۸)

۷ صحیح مسلم صفحه (۳۴۴)

جماعت فرشتگان میکند که نزد رب العلمین است چنانکه فرمود فَاذْكُرُونِي

پس یاد کنید مرا

أَذْكُرْكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا

تا یاد کنم شمارا۔ پس یاد کنید خدا یرا همچو یاد کردن شما پدران خویش را بلکه زیاده تر یاد کردن۔ یاد کن پروردگار خود را بسیار

وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ۗ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ أَكْبَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

و تسبیح بگو بشام و صبح۔ و هر آئینه ذکر خدا بزرگ تر است و خدا میداند آنچه میکنند۔

وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ۗ

و مردان یاد کننده خدا را به بسیاری و زنان یاد کننده۔ مهیا کرده است خدا تعالی برای ایشان آمرزش و مزدی بزرگ۔

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ۙ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ۗ هُوَ الَّذِي

ای مسلمانان یاد کنید خدا را یاد کردن بسیار و به پاکی بخوانید او را صبح و شام۔ او ست آنکه

يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۗ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ

رحمت میفرستد بر شما و دعائے رحمت میکنند بر شما فرشتگان او تا برآورد شمارا از تاریکیها بسوی روشنی۔ و هست خدا به مسلمانان

رَحِيمًا ۗ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ۗ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

مهربان۔ دعائے خیر ایشان روزیکه ملاقات کنند بخدا اسلام است۔ و آماده کرده است برای ایشان مزد نیک۔ اے

آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ

مسلمانان مشغول نگرداند شمارا اموال شما۔ و فرزندان شما از یاد کردن خدا۔ و هر که بکند این کار

فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ۗ ﴿۵﴾ زیادِ غیر میگردد بدل یادِ خدا کمتر

پس آن جماعه ایشانند زیانکاران

چو پر شد خانه میباشد بصاحبخانه جا کمتر ﴿۵﴾ برگ درختان سبز در نظر هوشیار

هر ورقی دفتریست معرفت کردگار **العزیز** انسان را چه جائے تکبر است

ع پاره (۲) سورهٔ بقر
ع پاره (۲) سورهٔ بقر
ع ایضا
ع پاره (۲۱) سورهٔ عنکبوت
ع پاره (۲۲) سورهٔ احزاب
ع ایضا
ع پاره (۲۸) سورهٔ منافقون

کہ اول او نطفۂ ذلیل است از شکم تا بکنار آمدہ از رہ بول دو بار آمدہ و آخر او میت متعفن

و خود حمّال نجاستین۔ و تکبر مکن کہ تکبر سزاوار صفت قادر قدیر است ع

مرا و را رسد کبریا و منی ؏ کہ ملکش قدیم است و ذاتش غنی ؏ شیطان تکبر کرد خوار و ذلیل شد

ع تکبر عزازیل را خوار کرد ؏ بزندان لعنت گرفتار کرد وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ

مرو در زمین

مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ۝ كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ

خرامان ہر آئینہ تو نخواہی شکافت زمین را و نرسی بہ کوہ ہا در درازی۔ ہمہ این خصلت ہا ہست

سَيِّئُهُ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ۝ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا

بدفعلی آن۔ نزدیک پروردگار تو ناپسندیدہ۔ و متاب بخسارۂ خود از طرف مردمان یعنے متکبر و راہ مرو در زمین خرامان۔

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ۝ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ

ہر آئینہ خدا دوست نمی دارد ہر نازندہ خود ستائندہ را۔ و میانہ روی کن در رفتار خود و فرود آر آواز خود را

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ۝ وغیرہ

ہر آئینہ آنانکہ تکبر میکنند از عبادت من داخل خواہند شد بدوزخ خوار شدہ

مباش کہ من ولد فلانم کہ فردائے قیامت از عمل نیک پرسند نہ از نسب ع

المنت للہ کہ نیازم بہ نسب نیست ؏ اینک بہ شہادت طلبم لوح و قلم را

بندۂ عشق شدی ترک نسب کن جامی ؏ کہ درین راہ فلان ابن فلان چیزے نہ

سورۂ بنی اسرائیل پارہ (۱۵)

سورۂ لقمان پارہ (۲۱)

سورۂ مومن پارہ (۲۴)

صحیح مسلم صفحہ (۳۴۵)

ن

اِنَّ اَکْرَمَکُمْ عِنْدَ اللّٰہِ اَتْقٰکُمْ ؕ اِنَّ اللّٰہَ عَلِیْمٌ خَبِیْرٌ ۝ البتہ سادات را تعظیم کن

ہر آئینہ گرامی ترین شما نزدیک خدا پرہیزگار ترین شماست - ہر آئینہ خدا دانا خبردار است -

اگرچہ فاسق باشند ے اولادِ نبی کہ نیست بر راہِ نبی ؎ چون آیۂ منسوخ کلام اللہ است

ایعزیز غفلت صد سال میکند بندہ ؎ موت بر دوش میکند خندہ ؎ نمی بینی کہ در چندین ہزار

مقابر و مزار خفتہ اند پیر و جوان و اطفال شیر خوار - فَاعْتَبِرُوْا یٰاُولِی الْاَبْصَارِ ۝ ہمہ سعی ہا

پس عبرت گیرید اے خداوندان دیدہا -

کردند و نعمتہا خوردند - ناگاہ شربتِ اجل چشیدند و حسرتہا بردند کُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَۃُ الْمَوْتِ ۝ و از موت

ہر نفسی چشندہ موت است -

بیندیشی - در عمل کوش و زادِ آخرۃ بردار یش - یٰٓاَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِکُمْ

اے مسلمانان - ہر آئینہ بعض از واج شما

وَاَوْلَادِکُمْ عَدُوًّا لَّکُمْ فَاحْذَرُوْھُمْ ۝ ے بدنیا دل نہ بندد ہر کہ مرد است

و بعض اولاد شما دشمنان اند در حق شما پس بترسید از ایشان

کہ دنیا سر بسر اندوہ و درد است ؎ بر و باری بگورستان نظر کن ؎ کہ دنیا شیر مردان را چہ کرد است

غافل ز احتیاط نفس یک نفس مباش ؎ شاید ہمین نفس نفسِ واپسین بود ؎ تا کی طلبی نعمت دنیا

و حشم را ؎ از دل چہ فراموش کنی خوف عدم را ؎ ہر کس کہ دلش پاک شد از کلفتِ دنیا

بیند بہ عیان در ہمہ جا - نورِ قدم را ؎ این دولت و این نعمت و این حشمت و شوکت ؎ ماند بہ یکسان کاؤس و جم را

سورہ حجرات پارہ (۲۶)

سورہ حشر پارہ (۲۸)

سورہ آل عمران پارہ (۴)

سورہ تغابن پارہ (۲۸)

غم دنیا مخور کہ بیہودہ است
ہیچ کس در جہان نیاسودہ است
غم دین خور کہ غم غم دین است
ہمہ غمہا فروتر از این است

ناحق چہ خوری مالِ یتیمانِ غریبان ✤ مملو مکن از آتشِ سوزندہ شکم را ✤ غمگین مشو از سختیِ ایام کہ باشد

شادیِ فراوان پسِ ہر رنج والم را ✤ گر عقل رسا داری وگر دیدۂ بینا ✤ از بیم گنہ خشک مکن دیدۂ نم را

حدیث
اَلدُّنْیَا جِیْفَۃٌ وَّطَالِبُھَا کِلَابٌ ۔ اَیْنَمَا تَکُوْنُوْا یُدْرِکْکُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ کُنْتُمْ فِیْ بُرُوْجٍ مُّشَیَّدَۃٍ

دنیا مردار است وطالب آن سگان ۔ ہر جا کہ باشید در یابد شما را مرگ واگرچہ باشید در محلہائے محکم ۔

فَاِذَا جَآءَ اَجَلُھُمْ لَا یَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَۃً وَّلَا یَسْتَقْدِمُوْنَ ۔ و آدمی برا مرگست بقاء الٰہی

پس چون برسد آنوقت مقرر ایشان باز نمانند ساعتی و نہ پیش روند ۔

است
باوست تعالیٰ شانہ ✤ درین حدیقہ بہار وخزان ہم آغوش ست ✤ زمانہ جام بدست وجنازہ بر دوش

کُلُّ شَیْءٍ ھَالِکٌ اِلَّا وَجْھَہٗ ۔ کُلُّ مَنْ عَلَیْھَا فَانٍ ۔ وَّیَبْقٰی وَجْہُ رَبِّکَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِکْرَامِ

ہر چیز ہلاک شوندہ ہست مگر روی او ۔ ہر کہ ہست بر زمین فانی شود ۔ وباقی ماند روے پروردگار تو خداوند بزرگی وانعام

✤ وقت آنست کہ زین دارِ فنا در گزریم ✤ کاروان گشت روان ما سرِ راہِ سفریم ✤ توشۂ راہ نداریم وتہی دستیم

سفرِ دور ودراز ہست چسان راہ سپریم ✤ جمع کردیم بسے گو سروسامان لیکن ✤ جز کفن پارہ دگر ہیچ نہ ہمراہ بریم

پادشاہا تو کریمی ورحیمی وغفور ✤ دستِ ما گیر کہ درماندہ وبے بال وپریم ✤ عاقبت خیر بگردان بطفیلِ احمد

برعطای تو وبر لطفِ نبی می نگریم ✤ وحسرتا دنیا دورِ وزہ عجب ناپائدار وعجب مکار است

کہ در دام او چہ پیر وچہ نوجوان بلکہ طفل شیر خوار ہم گرفتار است وائے در یغا او عجب

ع
پارہ (۵) سورۃ نساء
ع
پارہ (۱۱) سورۃ نحل
مشکوٰۃ
ع
پارہ (۲۰) سورۃ قصص
ع
پارہ (۲۷) سورۃ الرحمٰن

بے رحم و بے وفا است کہ باکسی از چشم ترحم نہ نگریست۔ و دنیا سرائے

ترک است۔ این راہِ خطرناک طے مودن و بہ وحشت خانۂ لحد خفتن مسلّم پس درین دنیائے

فانی و برین قلیل زندگانی دل منہ۔ و ہرگز برآن اعتماد مکن۔ و بادراکِ احوال و اعمالِ

مذمومۂ خود بسیار باید گریست و خندہ کم۔ فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَّلْيَبْكُوا كَثِيرًا ۝

پس باید کہ بخندند اندکے و بگریند بسیارے

حجتِ زندہ دلی و دیدۂ گریان باشد ٭ شاہدِ مُردگیِ دل لبِ خندان باشد ۝

تا نہ گرید طفل کے جوشد لبن ٭ تا نگرید ابر کے خندد چمن

شیر

و تراجہتِ خور و نوش و سیر و بازی و عیاشی و تحصیلداری و تعلقداری نیا فریدہ اند

مگر بنا برعبادت (منیخواہم تعلقدار باشم ٭ اگر باشم بکار یار باشم) وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

دنیا فریدہ ایم جن و انس را مگر برای آنکہ پرستند مرا۔

۝ خوردن برائے زیستن و ذکر کردن است ٭ تو معتقد کہ زیستن از بہرِ خوردن است

تا چند بفکرِ دل خراشِ دنیا ٭ سرمایۂ حسرت انتعاشِ دنیا ٭ از دست مدہ شرافت اشرفِ خلق

ادنیٰ تو مگرد در تلاشِ دنیا ٭ گر طالبِ دنیائی رنجور شوی ٭ ور طالبِ عقبائی مزدور شوی

یائے خطاب ۔ یائے خطاب ۔ رباعی

زین ہر دو چو بگذری و مولیٰ جوئی ؎ سر تا بہ قدم نور شوی نور شوی۔ نُوۡرٌ عَلٰی نُوۡرٍ
روشنی افزودہ بر روشنی

یَھۡدِی اللّٰہُ لِنُوۡرِہٖ مَنۡ یَّشَآءُ ؎ از وجود و از عدم گر گذری
راہ نماید خدا تعالی بنور معرفت خود ہر کرا می خواہد۔

از حیاتِ جاودانی برخوری ؎ و آسایشِ تن مخواہ کہ دنیا جائے آسایش نیست بلکہ

جای آزمائش است اَلَّذِیۡ خَلَقَ الۡمَوۡتَ وَ الۡحَیٰوۃَ لِیَبۡلُوَکُمۡ اَیُّکُمۡ اَحۡسَنُ عَمَلًا
آنکہ آفرید مرگ و زیست را برائے آنکہ بیازماید از شما کیست نیکوکار۔

اَلدُّنۡیَا مَزۡرَعَۃُ الۡاٰخِرَۃِ درین دنیا آنچہ خواہی کشت ثمرہ آن در آن عالم
دنیا مزرعہ آخرت است۔

خواہی یافت ؎ گندم از گندم بروید جو ز جو ؎ از مکافات عمل غافل مشو۔

حُبُّ الدُّنۡیَا رَاۡسُ کُلِّ خَطِیۡٓئَۃٍ دنیا دو روزہ گذشتنی و گزاشتنی است ؎
محبت دنیا سر ہمہ خطا ہا است۔

کرا جاودان ماندن امید نیست ؎ کسی را نہ بینی کہ جاوید زیست ۔ خردمندی آنست

کہ غفلت بگذاری۔ و دل از دنیا بر داری تا دعقبیٰ حاصل کنی۔ اَلدُّنۡیَا سِجۡنُ الۡمُؤۡمِنِ
دنیا قید خانہ مومن۔

وَجَنَّۃُ الۡکَافِرِ قُلۡ مَتَاعُ الدُّنۡیَا قَلِیۡلٌ ج وَالۡاٰخِرَۃُ خَیۡرٌ لِّمَنِ اتَّقٰی
وجنت کافر است - بگو بہرہ مندی دنیا اندک است - و آخرت بہتر است کسی را کہ پرہیزگاری کند

اَلۡمَالُ وَالۡبَنُوۡنَ زِیۡنَۃُ الۡحَیٰوۃِ الدُّنۡیَا وَالۡبٰقِیٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَیۡرٌ
مال و فرزندان آرایش زندگانی دنیا است - وحسنات پاینده بہتر اند نزدیک

عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَاباً وَّخَيْرٌ اَمَلاً دنیا و آخرت بہم جمع نمی شوند۔

پروردگار تو از جہت ثواب خوب تر اند از جہت امید داشتن۔

حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ وَحُفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ

جنت بذیل تکالیف مخفی است و دوزخ بذیل شہوات۔

آوردہ اند کہ مزبلۂ در راہ واقع شدہ بود تا متردّدین عند المرور از آن بضبطِ نفس

و نفس پر داختندے و برائے اینکہ متاذّی بہ عفونت نشوند دستمال بہ مشام خود ہا کشیدہ

اذیت پذیر

سبک بدر تاختندی۔ قضا را صاحب دلے روشن ضمیر را در آنجا گذر افتادہ فرمود کہ یَا اَیُّهَا النَّاس

فضلۂ راہ افتادہ را از زبانِ حالش بیانی است کہ خالقِ عالم اورا اوّلاً غذائے لطیف و

پاکیزہ پیدا نمودہ۔ تا آنکہ او در شکمِ مخلوق فرو رفت و تحلیل گشت آخر از بدبوئی از ان

تنفر پیدا شدہ و نوبت باکراہ رسید۔ درین صورت خواستگارِ انصاف است کہ

درمیانِ ما و شما باعثِ این نفرت کیست۔ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ

ہر آئینہ درین مقدمہ پندے ہست خداوندان چشم را

و باندوختنِ مال و متاع دنیا حریص مباش کہ بعدِ مرگِ تو مَالُكَ مَقْسُوْمٌ وَعَلَيْكَ الْحِسَابُ

مال تو تقسیم می شود و حساب آن بر تو ماند

وَحَلَالُهَا حِسَابٌ وَحَرَامُهَا عَذَابٌ۔ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ

و حساب مال حلال و عذاب مال حرام بدمہ است۔ و خدا زود کنندۂ حساب است۔

وَنَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ؕ

و در میان نہیم ترازوئے عدل را روز قیامت پس ستم کردہ نشود بر ہیچکس ہیچ ستے

وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا ؕ وَكَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ۝

واگر باشد عمل ہم سنگ دانہ سپندان حاضر کنیم آنرا - و ما حساب کنندہ بسیم -

فَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ ؕ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ؕ

بس ہر کہ کردہ باشد ہم سنگ یکذرہ عمل نیک ، ببید آنرا - و ہر کہ کردہ باشد ہم سنگ یکذرہ عمل بد ببیند آنرا -

امروز کردن می توانی نمیدانی - و فردا می دانی نمی توانی ؎ چون توانستم بدانستم نبود

چون بدانستم توانستم نبود ٭ مطلب اگر بدست بود مغتنم شمار ٭ وآنرا زکف مدہ کہ پشیمانی آورد

رباعی جمعی بہ تمنای زر و مال خوش اند ٭ خلقی بہ تماشای خط و خال خوش اند

بیدل ہمہ را بحال بدمی بینند ٭ خوش حال کسانیکہ بہر حال خوش اند و فقرا

بآسانی در بہشت روند - الفقر فخری آمدہ و اغنیا تا مدتِ دراز بقدرِ تعلقات

نقر فخر من است

در حساب گاہ گرفتار باشند - اِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ؕ

جز این نیست کہ زندگانی دنیا بازیست و بیہودگی است -

وَاِنْ تُؤْمِنُوْا وَتَتَّقُوْا يُؤْتِكُمْ اُجُوْرَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ؕ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

واگر ایمان آرید و پرہیزگاری کنید بدہد شمارا مزد شما و نہ طلبد از شما مال شمارا - ونیست زندگانی دنیا

اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ؕ - ؎ - جہان خوش است ولیکن حیات می باید

مگر بہرۂ کہ باعث فریب باشد

Margin notes:

ع پارہ (۱۷) سورۂ انبیاء

ع پارہ (۳۰) سورۂ زلزال

ع نفع تا قدرت عمل بفہم علمی کہ بعمل نرسانیدن دانستم کہ حاصل بود دانستن کردن علم نبود - و چون قدرت عمل شد بعد علم نبود

ع ترمذی

ع منقول (۱۲۵)

ع پارہ (۲۶) سورۂ محمد

ع پارہ (۲۷) سورۂ حدید

آرپار

اگر حیات نباشد جهان چه کار آید **العزیز** دعوی انا و لا غیری بگذار و خود را مثل
مرده انگار
ما اگر از سر من و مائی نهیم * همچو نی سر بر خط نائی نهیم
رمزها گوئیم ز اسرار قدم * نکته‌ها خوانیم از لوح و قلم * با لب دمساز خود گر جفتمی
همچو نی من گفتنیها گفتمی * اِنَّكَ مَيِّتٌ * مُوتُوا قَبْلَ اَنْ تَمُوتُوا *

هر آئینه تو خواهی مرد — پیش از مردن بمیرید —

عیب است بزرگ بر کشیدن خود را * و ز جملهٔ خلق برگزیدن خود را * از مردمک دیده بباید آموخت
دیدن همه کس را و ندیدن خود را * بر قبور تکلف نا مشروع مکن
از طلا و نقره گر سازند گنبد اغنیا * بر سر گور غریبان گنبد گردون بس است

آورده اند که خلیفه هارون رشید با آنکه قصور مرتفعه بوقلمون داشت
باحداث عمارتی بی ستون خورنق رونق که فراتر از همه باشد و در بلندی سر بر آسمان
برافراشد همت برگماشت رفعتش برتر از گمان بوده * آسمان زیر آسمان بوده
در هنگام بنای این محل عظیم البنیان رفیع الشان از اقطار عالم سامان مصالح

هنباد

ع ۵ (۲۳) بوزن مر

ع نام قصری رفیع البنیان ساخته نعمان بن منذر

فراہم می آمد تا چوبکہ ہمچو عزمِ مستقیم و قدرِ رفیع و یدِ طولای ہارون راست و بلند و دراز
۳ ۲ ۱ ۳ ۲ ۱

و برای استقامتہ خرگاہ بے ستونِ آسمان استوانہ سرفراز بود رسید۔ شہرتِ آن در افواہ

افتادہ مردم دور و نزدیک بدیدارِ آن شتافتند و آن را اعجوبہ روزگار یافتند تا

بہلول دانا نیز بہ تماشائے آن رفت و بمعائنہ سراپای آن چون مردم

خردہ بین غور و تامل در گرفت ہر دو سر چوب مذکور یکے بعد دیگرے گرفتہ بنعرۂ تکبیر

در حرکت آوردہ۔ امّا تحریک میانۂ آن دستگاہی نداشتہ گو زورِ تمام بکار برد۔ مردم

از چگونگی تحرک و سکون پرسیدند فرمود کہ ہر دو سر چوب طالبِ دین و دنیا بودم

آخر بدعائے دلی مستفید و کامیاب گشتم چون نوبتِ آزمایشِ تحریک جنبش میانۂ چوب

رسید خواستم کہ از آن سرمایۂ دارین حاصل کنم آوازی از چوب بگوشم رسید کہ ع

گر خدا خواہی وہم دنیائے دون ٭ این خیال است و محال است و جنون۔ باز از چوب

از کمالاتِ حالش دریافتم کہ با وجود آنکہ چوبے بیش نیستی سبب چیست کہ شرف الحلقات

مشتاقِ دیدِ تو گشته باسخش گفت راستی حسنے ندارم نہ پری ام نہ حورم لیکن بشیوهٔ راستی

جواب

که دارم منظور رام ہے راستی موجبِ رضای خداست ۞ کس ندیدم که گم شد از رهِ راست

هُدًى وَّذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ۞ العزیز اعتقاد باید کرد که ایصالِ ثواب

برای آماده نمودن و پند دادن حسد اوندان خرد را۔

بر طریقهٔ مسنون حق است و دعائے زندگان اموات مومنه را و صدقه و خیرات بجهت

شان با طعام و استقاء عام از انکه جاری باشد۔ یا منقطع و احداث بقاع الخیر و البر مثلِ

خورانیدن۔ نوشانیدن مقامات نیک

پل و مدرسه و مسجد و سرا وغیره نافع است اما اولی آنکه ہے برگِ عیشی بگورِ خویش فرست

نفرستد کسے تو پیش فرست و سوال منکر و نکیر و سنجیدن کردارہا بندگان بروز جزا

حق است و پلصراط بر روئے دوزخ نهند۔ تمام خلایق را از آنجا گذرانند و جنت

و دوزخ و حوضِ کوثر و فرشتگان و کتبِ سماوی و کراماتِ اولیا و شفاعت

نمودنِ انبیا و اولیا و علما حتیٰ اولادِ خود که در صغیر سن بمیرند در صورتِ حسن خاتمه از

پروردگار تعالیٰ شانه و عذابِ قبر کافران و بدکاران را و هرچه خبر داد نبی ما صلی الله علیه

والہ وسلم از علامات احوالِ قیامت ہمہ حق است **و** معراجِ پیغمبر یا صلی اللہ علیہ والہ وسلم بہ تنِ ظاہری و ربیداری

بر آسمان تا مقامیکہ خدا تعالیٰ خواست حق است **و** شریعتِ وے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کامل ترین شریعت ہا۔

و دینِ وے ناسخِ دینہا **و** امتِ وے بہترینِ امتہا **و** یارانِ وے بہترینِ امتہا است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم **و** ہیچ کس را

بہ تشخیص لعنت نباید کرد! الا آنکہ بنص معلوم شود کہ (مثلِ فرعون) کافر مردہ ہمچنین کسی را قطعی بہشتی نتوان گفت

سوائے عشرۂ مبشرہ و غیرہم یعنی درحقِ کسانیکہ مخبر صادق صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بشارت دادہ اند **و** اہلِ قبلہ را کافر نشاید گفت ہر کہ برادرِ

دینیِ خود را کافر خطاب کند در صورتِ غیر مستحق بودنش این کلام بر قایل عاید میگردد **و** ہیچ عاقل و بالغ تا وقتیکہ

عقل و حواس او برجا باشد بمرتبۂ نرسد کہ احکامِ دین و تکلیفِ شرعِ شریف از و ساقط گردد (**آوردہ اند** کہ

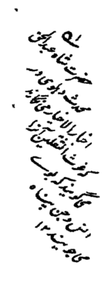
مرشدنا حضرت پیر دستگیر محی الدین جیلانی رحمۃ اللہ تا دوازدہ سال در بیابان در مجاہدۂ نفس و ریاضت

تن شاغل و بمشاقِ فوق العادۃ باختیارِ قیام و صیام عامل بودند تجلیات بر آنحضرت فائض و اسرار

و نکاتِ معرفت را بمکاشفہ دریافتی شبے در حالتِ جذب و شوق نورے بر آنحضرت ظاہر

شد کہ ہمہ بیابان مستضئ و مستنیر از ان گشت و ندا آمد کہ اے محبوبِ حق و اے

ضیا پذیر نور گیر

مفقود

مقصودِ مطلق از میانِ خلق برگزیدہ و از مخلصان برچیدہ تکلیفِ شرع را از تو برداشتم و بمقتضائے

عنایت بناصیہ حال تو نقش اِعْمَلْ بِمَا شِئْتَ فَاِنِّیْ قَدْ غَفَرْتُ لَکَ

کن ہرچہ خواہی پس بدرستی کہ بخشیدم ترا۔

نگاشتم۔ آنحضرت باستماع این ندا گفت۔ اِخْسَأْ اَیُّهَا الْمَلْعُوْنُ۔

دور شو اے مردود

لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ۔ تا آن نور مبدّل بظلمت شد

نیست برگشت از بدی و نیست توانائی بہ نیکی مگر بمدد خدائے بلند و برتر۔

و شیطان پیش آنحضرت آمد و پرسید کہ چون دانستی کہ آن ندا ندائے شیطان بود تا بدین

کلمات تکلم شدی فرمود آن را کہ عیان است چہ حاجت بہ بیان است تکلیف

شرع ہرگاہ از مرسلان کہ مالکان شرع اند ساقط نمی شود تا بہ مستتبعان چہ رسد۔

گفت زہے خوش نصیبی کہ از خدیعہ من رستی بسا اولیاء را کہ از ولایت سرفراز بودند

مکر

از ہمین فریب گمراہ کردہ بودم پس اتباع شریعت لازم و حتمی است کہ بہیچ حال

واجب

ساقط نمی شود) و درپسِ ہر مسلمان اگرچہ صالح نبود نماز جایز است و در حالتِ

مستی و بیہوشی اگر کسے کلمۂ کفر گوید کافر نگردد و گناہ ہائے کبیرہ مومن را از ایمان

خارج نکند **و** سوال حق تعالی که در دنیا چه کردند حق است وائمه اربعه برحق و

خفی وشافعی ومالکی وحنبلی

در موشگافیِ فقه ما جور و مثاب اند۔ واز دلائلِ کلامیه و تدقیقات فلسفیه خود را

کلام عقلی کلام باریک منطق

در ورطهٔ حیرت و تذبذب میفگن و بر عقایدِ اسلام و قواعدِ ملت و بطریقهٔ سنیهٔ

اہل سنت و جماعت قایم و ثابت قدم باش **و** سلامتیِ ایمان درمیانِ بیم و امید است

و تصدیقِ منجمان و کاہنان در خبرِ غیب کفر است **و** نیز می خوردن را جایز دانستن

و قمار باختن يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ

اے مسلمانان جز این نیست که خمر و قمار و نشانہائے معبودان باطل و تیرہائے فال پلید است

مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ط إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ

از کردار شیطان است پس احتراز کنید از وے تا بود که شما رستگار شوید جز این نیست که میخواهد شیطان که بانداز د درمیان شما

الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

دشمنی و ناخوشی بسبب خمر و قمار و باز دارد شما را از یاد خدا و از نماز پس ایا الحال شما باز ایستادید۔

روزی یہودی بگرامیخدمت حضرت علے کرم اللہ وجہہ رسید و عرض نمود

که بعث و نشر و ظہورِ حشر قابلِ اعتبار نیست و نه پیشِ عقلا تصدیقش بپایهٔ ثبوت می رسد

محض امرِ خیالی است پس دنیا جای عیش و عشرت و مقامِ خوشی است۔ بخور و بنوش

تا از فکر بے سودِ عقبیٰ فارغ شوی فرمودند که راسخ الاعتقادم که ظهورِ قیامت و

مواخذهٔ ذره ذره اعمالِ مردم بروزِ حساب امرِ صحیح و لازمیست من بر حکمِ خدا و رسول

عمل می نمایم۔ بارے حسبِ گفتهٔ تو اگر قیامت را اثرے نباشد سرآئینه از اتلافِ ریاضت

ومحنتِ شاقهٔ چند روزهٔ خود فکری ندارم مُخطی و عاصی نشدم۔ بخلافش اگر قیامت برپا شود

چنانکه ذکرش در قرآن مجید است از ضعف اعتقاد و انکار مخلصی نیافتم و تو ماخوذ و ملحد گشتی

مراخیال برامور دوامی عقبیٰ است معامله دو روزهٔ دنیا را اعتباری نیست و بس

وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ۚ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ۗ

وهرکه گمراه کند خدا پس نیست او راهیچ راه نماینده وهرکرا راه نماید خدا نیست او را هیچ گمراه کننده۔

فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ

پس هرکه راه یاب شد پس نفع او راست وهرکه گمراه شد پس جز این نیست که گمراه میشود بضرر خود۔

العزیز از دروغ گفتن زبانِ خود را نگهدار که خدا تعالیٰ دروغ گویان را دشمن دارد

و در قیامت سخت ترین عذاب دروغ گویان را باشد۔ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ ۗ

لعنت خدا بر دروغ گویان

اما سه جا جایز است۔ یکی در دفعِ ظلم۔ دوّم بصلحِ دو کس۔ سوّم به معاملاتِ زن و شوهر

پاره ۲۴ رکوع ۲ سورهٔ زمر

الغیب ۸۴ صحیح مسلم صفحه ۳۲۵

پاره ۳ رکوع ۱ سورهٔ آل عمران

تا میانِ ایشان مودت کرود۔ دروغ مصلحت آمیز به از راستی فتنہ انگیز

آوردہ اند کہ شیخ شیوخِ ما حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید

عبدالقادر جیلانی رحمۃ اللہ علیہ باسترضا و استجازتِ مادرِ مشفقہ خودش در ایامِ طفولیت

بغرضِ تحصیلِ علمِ دینی ہمراہِ قافلہ بارادۂ بغداد برآمدند۔ ہنگامِ ترخیصِ والدۂ ماجدۂ

آنحضرت چہل دینار کہ از ترکۂ والدِ ماجدِ حضرتِ ممدوح بود زیرِ بغل در جیبِ آستینِ

قبا دوختہ وصیتی نمود کہ ای جانِ مادر تا آنکہ باشی راسخ باش۔ وبجز راست گوئی

حرفِ دروغ مگوئی۔ بعد طے شدن منازلِ قافلۂ مذکور بمقامِ خطرناک کہ کمین گاہِ قطاع الطریق

وراہزنان بود فرود آمد۔ قضارا سیہ درونان از این حال خبر داشتہ بر سرِ قافلہ افتادند

وبر مالِ مردم تاخت آوردہ ہمگی بغارتیدند۔ الحکم للہ حضرتِ ممدوح از دستِ آنہا نجات یافتند

و مالش محفوظ شدہ رہزنے از آن میان پیشِ حضرت رسیدہ بدریافتِ مقدارِ مالِ

موجودۂ شان پرداخت۔ چون سینۂ آن روشن ضمیر ہمچو آئینہ صفائی میداشت

ازکیفیتِ دینار مطلع نمودند۔ آن تیرہ باطن کور چشم۔ بر راست گوئی و بر سادگی مزاجِ شان
متعجب شدہ مخوف گشت و راہِ منزلِ خودش گرفت تا دیگر شرکایش از این حال خبر یابند
آنہا یکی بعد دیگرے برائے آزمایشِ خدمتِ حضرت رسیدہ از موجودگیِ دینار ہا
مستفسر شدند پیرِ روشن دل از حالات آن کما حقہٗ بلا کم و کاست چنانکہ بہ شخص اولین
بیان فرمودند ہمچنان بسوالِ دیگران ہم پیرداختند کہ حرفی غلط حسبِ فرمانِ وصیت
مادرِ شان از زبان بر نیاید۔ بر اندامِ شان نیز لرزہ افتاد بہ عُجب و حیرت تامہ بر منزلگاہ
خود رفتہ بہ تقسیمِ مالِ غنیمت مصروف شدند۔ درین آوان سرخیلِ آنہا باستماع حالاتِ
عجیبہ و غریبہ بہ پرسید کہ مالِ جملہ مردمانِ قافلہ بدست افتاد یا چیزی از آن ہنوز باقی است
گفتند جوان پیرے را دیدیم کہ صورتش ہمچو خورشیدِ تابان و درخشان است۔ از موجودگی
دینار ہا واقف نمودہ۔ احتمال بر دروغ و استہزا کردہ نظر بحالش نکردیم۔ و از دستِ د
تفحص دینار نجات بخشیدیم۔ جملہ قطاع الطریق حسبِ فرمانِ سرخیلِ خود آن خوش پیرا

پیشِ او گرفته بردند۔ تا آنکه سید الراسخین دینارہا کہ درجیبِ بغل خود میداشتند بدستش

تحویل نمودند۔ آنہا دست بدندان شدہ وسر درگریبان انداختہ در مدحش زبان راندند

فی الجملہ سرخیلِ مذکور باز جانبِ حضرت مخاطب شدہ عرض نمود کہ ما غارت گرانیم و قطاع الطریق

پیشۂ ماست۔ چرا افشاءِ حال کردی۔ و مالِ مخفی ما پیش نمودی۔ ارشاد فرمود کہ بر گفتِ و نصیحت

مادرِ عزیزم عمل کردم تا کار از دست نرود۔ و از جادۂ صداقت متجاوز نباشم۔ چون این خبر

شنید بتر سید و بر کردارِ خود نادم گشتہ عرض نمود کہ تو از گفتۂ مادر خویش برگشتی و ہے

بر حال ما کہ خلافِ حکمِ احکم الحاکمین عمل میکنیم۔ غرض بر دستِ مبارکِ حضرت ممدوح

توبہ کردند وہمہ اسبابِ غارتیدہ را بر و مانِ قافلہ و نیز مالِ پیر دستگیر باز دادند۔ تا آنکہ

حضرت ممدوح با قافلہ مع الخیر بہ منزلِ مقصود رسیدند **زہی کرامات**

وخرقِ عادات کہ در آن صغر سنی دلِ عالمی مسخر نمودند۔ تا آ درمیانِ اسلام فریقی است کہ

از فضایل و بزرگیِ شان منکر و بغضِ وافی میدارد۔ و فریقی است کہ روایات بے دلیل

وبغیر ثبوت بیان کردہ عوام را گمراہ و بر آن حضرت اتہامات میکنند و فریقی است کہ بر جادہ

مستقیم قایم و فضایل حقہ را قایل است درین امر طول کلامی مقصودم نیست خدا تعالی

هر کرا خواہد براہ صواب نماید۔ یَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ اما از جادہ

راہ می نماید هر کرا خواہد بسوئے راہ راست

اعتدال متجاوز مشو۔ ع گر حفظ مراتب نکنی زندیقی كُلُّ حِزْبٍۭ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُوْنَ

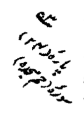
ہمہ گروہی باآنچہ نزد ایشان ہست شاد مانند

العزیز روزے حضرت شیر خدا علی مرتضیٰ کرم اللہ تعالی وجہہ بیان فرمودند کہ من

باکسی کار نیک و بد درین عالمی نکردہ ام۔ آنہا عرض نمودند کہ یا امیر المومنین اگر با دیگران

بدنکردی ہر آئینہ خیری کردہ باشی۔ باز سوی یاران مخاطب شدہ اصرارًا فرمودکہ خیر

با دیگران کردم و نہ کار بد انچہ کردم متعلق از نفس خود است بمصداق

اینکہ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ اَسَآءَ فَعَلَيْهَا **العزیز** از حضرت لقمان

ہر کہ بکند کار نیک پس نفع و راست و ہر کہ بدکاری کند وبال بر ویست۔

حکیم منقول است کہ من از چہار صد کتب پنج امر بر داشتم۔ سہ یاد داشتنی و دو فراموش

کردنی۔ انچہ یاد داشتنی است مرگ۔ و خدا۔ و کسیکہ با تو احسان کند۔ آنچہ فراموش کردنی است

احسانے کہ باکسی کردہ باشی۔ وبدی کسیکہ باتو کردہ باشد **العزیز** بگذار امورِ خلق راکہ میگزرد

بحالِ خود۔ ومباش مگر خالی از تفکرات واعتراضات برامورِ قضاوقدر زیراکہ درطرفۃ العین
چشم زدن

خدائے جلشانہ تغیر میدہد از حالے بحالِ دیگر پس اعتراض وتفکرِ تو بیجا خواہد بود ؎ صیادِ ازل دانہ

در دام نہاد ۞ صیدے بگرفت آدمش نام نہاد ۞ کاریکہ بدونیک کند در عالم ۞ خود میکند وبہانہ برعام نہاد

(وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ)[۱] زیراکہ زمانہ عین مشیتِ خدا تعالےٰ است لہٰذا بقضا وقدر راضی باش
دمرو پے چیزے کہ ترا دانش آن نیست۔

ہر نیکی وبدی کہ بتو رسد از خدا تعالےٰ دان ؎ سرنوشتِ ما بدستِ خود نوشت ۞ خوشنویس است ونخواہد نوشت

وَالْقَدْرُ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنَ اللهِ تَعَالٰى[۲] فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللهِ تَبْدِيْلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللهِ تَحْوِيْلًا[۳]
خیر وشر تقدیر از خدا تعالےٰ است۔ پس نخواہی یافت آئینِ خدا را تبدیلی ونخواہی یافت آئینِ خدا را تغیرے

؎ ہرگز نہ رسد زخلق مرنج ۞ کہ نہ راحت رسد زخلق نہ رنج ۞ اگرچہ بندگان را نیز قدرتے

قدرتے واختیارے دادہ اند کہ برآن کار میکنند وثواب نیکی وعذاب بدی یابند

امّا از نیکی خدا تعالےٰ راضی بود واز بدی نہ۔ اگر طاعت کنی توفیقش از خدا تعالےٰ دان

واگر گناہ از تو صادر شود بنفس خود شمار کن ؎ نیکی وبدی کہ در نہادِ بشر است

۱ پارہ (۱۵) سورہ (بنی اسرائیل)
۲ مشکوٰۃ صفحہ (۲۵۴)
۳ پارہ (۲۲) سورہ (فاطر)
[illegible] کار [illegible] / بکن با [illegible] کار [illegible]

شادی و غمی که در قضا و قدر هست ٭ با چرخ مکن حواله کاندر رهِ عشق

چرخ از تو هزار بار بیچاره تر است - **ایعزیز** تعظیم کن علما را

که تعظیم اہلِ علم کامل سازد ایمان را - و استہزا کے شریعت کفر - و اہانت کنندۂ علم خصم

خدا و رسول است - علمِ دین بیاموز که عملِ جاہل مقبول نیست علمِ دین فقه است تفسیر و حدیث

ہر که خواند غیر ازاین گردد خبیث ٭ چون دانستی عمل کن که علم بی عمل - و عمل بے علم حماقت

باید نتیجه نمید ہد عالم بے عمل کوریست مشعله دار علم راہبر گر نیابی تا نباشد شش خصال

حرصِ وافر فہم کامل جمعِ خاطر کُلّ حال ٭ شفقتِ استاد باید ہم سبق یابی مدام

قطعه

لفظ را تحقیق خوانی تا شوی مردِ کمال ٭ آنکس که بداند و بداند که بداند

اسپ طربِ خویش بر افلاک دواند ٭ آنکس که بداند و بداند که بداند

آنہم خرکِ لنگ بمنزل برساند ٭ آنکس که نداند و بداند که بداند

در جہل مرکب ابدالدہر بماند - فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا

پس ہر که بینا شد پس نفع او راست و ہر که نابینا ماند پس زیان بر وست -

صحیح بخاری صفحه (۱۴)

پاره (۷) سورۂ انعام

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا

وہرکہ باشد در دنیا کورے وے در آخرت نیز کور است وخطا کنندہ تراست راہ را۔

و از تعلیم و مطالعۂ چند کتب ضروریہ قانع مباش وحتی الوسع در تالیف و تصنیف

دیگر خود را مستعد و آمادہ بدار۔ وہمت برگمار کہ چیزے بکار آید بضمنش از معائنۂ دیگر

نسخہ جات مستفید و مستفیض باشی۔ و از تفہیم و وقوف مضامین تازہ سوادِ عظیم و

ومہارتِ کلی حاصل کنی۔ بخلافش از مشغلہ وفکر سخن سنجی و موشگافی محترز باش

لایعنی

کہ تضیعِ وقت و تخلیہ دماغ نشود و بکارت نخورد۔ كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖ

ہرکسی کار میکند بر طریقۂ خود۔

اَلشِّعْرُ كَلَامٌ فَحَسَنُهٗ حَسَنٌ وَقَبِيْحُهٗ قَبِيْحٌ اے عزیز ہمیشہ باوضو باش کہ وضو را سلاحِ

شعر کلام است بہتر او بہتر است وقبیح او قبیح۔

مومن میگویند کسیکہ باوضو باشد شیطان از و میگریزد۔ ما و امیکہ مومن باوضو باشد

خدا یتعالی او را دوست میدارد۔ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِيْنَ و مسواک را ترک

وخدا دوست میدارک پاک باشندگان را۔

مکن۔ مسواک را از یک وجب زاید مدار۔ و از جانب عرض مسواک کنی نہ از

عرض دندان بالشت

طولش۔ و استعمالِ مسواک فوایدِ کثیرہ دارد منجملہ آن دو رکعت نماز بامسواک برابر است

پارہ (۱۵) سورۂ بنی اسرائیل

پارہ (۱۵) سورۂ بنی اسرائیل

مشکوٰۃ صفحہ (۳۰)

پارہ (۱۱) سورۂ توبہ

بخاری صفحہ

مشکوٰۃ صفحہ (۴۴)

بانقاد رکعت بے مسواک) الخ ہرگاہ وضو کنی متوجہ قبلہ شوی بعد ختم آن نظر سوی آسمان کنی و

اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ

گواہی سیدہم کہ نیست ہیچ معبود مگر اللہ تعالیٰ او یکتا است شریک او دیگرے نیست گواہی میدہم کہ محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) بندہ و رسول او است

بخوان ثواب بسیار یابی و این دعا خوانی کہ۔ اَللّٰهُمَّ كَمَا طَهَّرْتَنَا بِالْمَاءِ فَطَهِّرْنَا مِنَ الذُّنُوْبِ

خدا یا چنانکہ ما را بآب پاک کردی ہمچنان از گناہان پاک بکن۔

چون برین دعا مداومت کنی ہشت دروازہ بہشت برائے تو کشادہ شود و خدا تعالیٰ گناہان می بخشد

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ

اے مسلمانان چون برخیزید بسوئے نماز پس بشوئید روی خود را و دستہائے خود را تا آرنج

وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِ **العزیز** ہرگاہ آواز اذان بگوش تو

ومسح کنید سر خود را و بشوئید پاہای خود را تا شتالنگ۔

برسد۔ در آنوقت سخن مگو۔ جواب اذان سنت است آنچہ موذن میگوید تو نیز جواب آن بگو

بوقت حَيَّ عَلَى الصَّلٰوةِ وَحَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ بخوان

بعد ختم اذان این دعا بخوانی۔ اَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلٰوةِ الْقَائِمَةِ

الہ مالک این طلب کاملہ و رحمت قائمہ ہستی

اٰتِ سَيِّدَنَا مُحَمَّدَنِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا

بدہ سردار ما محمد (صلی اللہ علیہ وسلم) را وسیلہ و بخش او را فضیلت و درجہ بلند و برانگیز او را بمقام

مَحْمُوْدَنِ الَّذِيْ وَعَدْتَّهٗ وَارْزُقْنَا شَفَاعَتَهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادَ **العزیز** اول وقت

محمود کہ وعدہ کردہ تو او را نصیب گردان ما را شفاعت او روز قیامت بدرستیکہ تو خلاف نخواہی کرد وعدہ را۔

(پارہ ۶ رکوع ۶ سورۂ مائدہ) (مشکوٰۃ صفحہ ۶۱) (مشکوٰۃ صفحہ ۶۱)

(با جماعت) نماز فرض گزاردن افضل است و آخرِ وقت مکروہ۔ چون آواز اذان

فرض از حق تعالیٰ و سنت قول و فعل رسول صلی اللہ علیہ وسلم

بگوشِ تو برسد۔ کارہائے خود بگذار۔ و بہ نماز مشغول شو۔ و نماز را بر وقت باآداب و شرائط

بجا آر نماز بشرائط چون برقِ تابندہ بآسمان رود۔ و نماز بکراہیت بآسمان راہ نیابد۔ باز

بروئے گزارندہ بر زنند۔ بوقتِ نماز از جمیع اندیشہا دلِ خود را پاک ساز۔ و باخشوع

وخضوع ادا کن و یقین دان کہ خدا تعالیٰ ترا می بیند۔ و نماز بغیرِ حضورِ قلب نفع نمی دہد مثنوی

پارۂ از گوشت در پہلوی تو * بزنگر داند ورق از خوی تو * پارۂ آن گوشت را دل خواندہ

آستین بر بیدلان افشاندہ * در دلت بیتابیِ بسمل کجا * دل کہ در معنے ولست آن دل کجا

ہیچ مشکل نیست جز پیچاکِ دل * عقل حیران است در ادراکِ دل

یَوْمَ لَا یَنْفَعُ مَالٌ وَّ لَا بَنُوْنَ ۝ اِلَّا مَنْ اَتَی اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِیْمٍ ۝

روزیکہ فائدہ ندہد مال و فرزندان ولیکن صاحب فائدہ آن بود کہ بیارد پیش خدا دلِ بے عیب را۔

لَا صَلٰوۃَ اِلَّا بِحُضُوْرِ الْقَلْبِ ۝ نماز خواص ہمین است اَلصَّلٰوۃُ عِمَادُ الدِّیْن

نیست نماز مگر بحضور قلب نماز ستون دین است

و مدار دین بر نماز است۔ نماز بارِ گران است۔ اگر از عہدۂ نماز برآمدی ہمہ حساب

صحیح بخاری صفحہ (۹۵)

کتاب الایمان صحیح مسلم صفحہ (۴۷)

پارہ (۱۹) سورۂ شعراء

حدیث

روز محشر کہ جان گداز بود
اولین پرسش نماز بود

برتو آسان شود۔ الصلوٰۃ معراج المومن۔ آمدہ۔ فرق میانِ مومن وکافر صرفِ نماز است
نماز معراج مومن است۔

(کسیکہ سہ نماز عمداً ترک کند در مذہب امام شافعیؒ زجر نمودہ شود اگر توبہ نماید بہتر والا واجب القتل است)

مردم از بے نمازی نفرت میگیرند۔ و از بے نمازی خوک بہتر است۔ نماز را ہرگز ترک مکن

سِیْمَاهُمْ فِیْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ و بوقتِ نماز نظر بسجدہ گاہِ خود کن اگر بالفرض
نشانہ صلاح ایشان در روے ایشان است از اثر سجود۔

حضورِ قلب فی الحال ترا حاصل نباشد۔ امید است کہ آیندہ خدا یتعالیٰ خواہد بخشید

وکم از کم بوقتِ تکبیر تحریمہ حضورِ قلب کافیست۔ وے پنجگانہ نماز را ترک مکن

از قضا دا بہتر دان۔ علی الخصوص نماز درمیانی را نگاہدار اگرچہ در نمازِ وسطیٰ مثلِ شب قدر

اختلاف است لیکن راجح عصر است حَافِظُوْا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُوْمُوْا لِلّٰهِ قَانِتِیْنَ
نگاہدارید بر ہمہ نماز ہا و بر نماز میانہ یعنی خصوصاً بر نماز عصر و بایستید برائے خدا فرمانبردار شدہ

باید کہ نمازِ پنجگانہ بگذاری و حفاظتِ آن کنی۔ و بر بے نمازی سخت وعید ہا وارد شدہ اند

بعد ہر نمازِ فرض ۳۳ مرتبہ۔ سُبْحَانَ اللّٰهِ و ۳۳ مرتبہ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ و ۳۴ مرتبہ اَللّٰهُ اَكْبَرُ و سہ مرتبہ
خدا یتعالیٰ پاک منزہ است — لایق ثنا خدا تعالیٰ است — خدا بزرگ است

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ بخوان۔ و بعد ادای نماز دستہا بردار و دعا کن کہ الٰہا نمازِ من قبول گردان
از خدا آمرزش میخواہم۔ — خدایا

پارہ (۲۶) سورۂ فتح
پارہ (۲) سورۂ بقرہ
مشکوۃ صفحہ (۵۸)
کان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اذا انصرف من صلاتہ استغفر اللہ ثلث مرات
بود نبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چون نماز میگذاردند سہ بار استغفار میخواند
روایت مسلم

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۝ اول برای خود - وبعد از آن برای مادر و پدر خود - وبعد از آن ارباب حقوق را دعا کن

وگفت پروردگار شما دعا کنید بجابت کنم دعای شمارا۔

إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ۝ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ۝ و دعا بعد از نماز مستجاب است - رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ۝

هرآئینه پروردگار من نزدیک است پذیرنده دعا است - هرآئینه پروردگار من شنونده دعا است

اے پروردگار من دعا را من قبول فرما

و ترسان باش که آیا قبول درگاه شد یا نه - و مایوس مشو و امید قبول بدار لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ

نا امید مشوید از رحمت خدا - هرآئینه

يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝ **رباعی** باز آ باز آ هر آنچه هستی باز آ

می آمرزد گناهان را همه یکجا - هرآئینه خدا همان است آمرزگار مهربان

گر کافر و گبر و بت پرستی باز آ ۝ این درگه ما درگه نومیدی نیست ۝ صد بار اگر توبه شکستی باز آ

چون نماز ادا کردی در هر فعل و حالت از یاد رازق و آفریننده و آمرزنده ما غافل مباش

فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ - حتی هر نفسیکه

پس وای مر سخت دلان را که رو بگردانند از یاد کردن خدا آنگروه در گمراهی آشکارانند۔

فرو میرود و ممد حیات است در آن لَا إِلَٰهَ و چون برمی آید مفرح ذات

در آن إِلَّا اللَّهُ نگاهدار - که او تعالیٰ شانه روزانه بر ما بحساب احسانات

میکند هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ۝ هر چند که معاوضه احسان

نیست جزاء نیکوکار سے مگر انعام بسیار

احسان است و لے با خدا تعالیٰ احسان نمودن از طاقت بشری دور - و امکانی ندارد

۹۴ پاره (۲۴) سوره (المؤمن)

۹۴ پاره (۱۲) سوره (هود)

۹۴ پاره (۱۳) سوره (ابراهیم)

۹۴ پاره (۱۳) سوره (ابراهیم)

۹۵ پاره (۲۴) سوره (الزمر)

۹۶ پاره (۲۳) سوره (الزمر)

۹۷ پاره (۲۷) سوره (الرحمن)

اما از

انا از یادِ محسنِ حقیقیِ خود غافل نبودن عینِ عبودیت است فَاِذَا قَضَیْتُمُ الصَّلٰوۃَ
پس چون نماز را تمام کردید
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ
پس یاد کنید خدا را ایستاده و نشسته و بر پہلوے خویش   پس چون آرامید بر پا کنید نماز را
اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا ؕ اَللّٰهُمَّ يَا مُحَوِّلَ الْاَحْوَالِ حَوِّلْ حَالِيْ اِلٰى اَحْسَنِ الْحَالِ
ہر آئینہ ہست نماز بر مومنان فرض وقت معین کردہ شدہ۔ اے خدا اے برگرداننده حالات برگردان حالات مرا بخوبی
و در روز جمعہ غسل سنت است غافل مباش کہ شب جمعہ و روز جمعہ مورد رحمتِ الٰہی است
تعالیٰ شانہٗ۔ و بعبادت معبودِ حقیقی مشغول باش۔ و درودِ شریف بکثرت بخوان و صلوٰۃ التسبیح
ہم ادا کن۔ و سورۂ کہف قرأت نما تا از فتنۂ مسیح دجال ایمن باشی و ہرگاہ بمسجد داخل شوی
اولاً دو رکعت نماز تحیۃ المسجد ادا کن و نیتِ اعتکاف لبساز و سوائے۔ قَالَ اللّٰهُ وَقَالَ الرَّسُوْلُ
فرمودۂ خدا و فرمودۂ رسول
سخنی از امورِ دنیاوی بزبان میار۔ ہر کہ در مسجد سخن گوید حسناتش پامال میگردد چنانکہ
آتش ہیزم را می خورد۔ تا مدتیکہ در مسجد بلا تکلم در انتظارِ نماز باشی گویا در عین نماز بوده
يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ
اے مسلمانان چون اذان دادہ شود برائے نماز روز جمعہ   پس سعی کنید بسوئے یاد کردن خدا و بگذارید خرید و فروخت را
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۞ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۞
این بہتر است شما را اگر مے دانید۔   و یاد کنید خدا تعالیٰ را بسیار تا شما رستگار شوید۔

پارہ ۵ سورۃ النساء

پارہ ۲۸ سورۃ الجمعہ

الغزیز ہرگاہ امام گردانیدہ شوی برعایتِ مقتدیان نماز ادا کنی بعض تفاخر و اظہار لیاقت و قرارت سورہ ہا و وظایف مطول میخوانند و نیز دعا پس این موجب اذیت مقتدیان است **و** نمازِ تہجد بخوان کہ نماز تہجد بسیار فضیلت دارد۔ تَتَجَافٰى جُنُوْبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ

دوری مانند پہلوی ایشان از خوابگاہ — اقل درجہ چہار رکعت

يَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَّطَمَعًا خدا تعالی بر پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرض گردانیدہ۔ و بر ما سنت

می خوانند پروردگار خود را بترس و امید

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ **و** نمازِ تراویح سنتِ موکدہ **و** چون نماز بامداد

و بعضی شب بیدار باش بقرآن شب خیزی زیادہ شد — صبح

ادا کردی۔ افضل آنست کہ تا برآمدن آفتاب از مصلی خود برنخیزی بعد برآمدن آفتاب دو رکعت نماز اشراق بگذاری **و** نماز ضحی نیز بگذاری کہ در آن فضایل کثیرہ است **و** نماز عیدین و کسوف و استسقا سنت **و** نماز جنازہ فرضِ کفایہ **و** بے وضو داخل مسجد مشو۔ و دو دو رکعت نماز تحیۃ المسجد و بعد الوضو سنت است در حالتِ حدثِ کبیر قیام در مسجد

ہر وقت کہ داخل مسجد شوی ہر وقت کہ وضو کنی۔ — غسل ۱۲

حرام۔ و تفصیلِ این ہمہ ابواب از کتبِ فقہ بدانی **الغزیز** استغفار بسیار بکن کہ استغفار محو گرداند تقصیرات را۔ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ؕ

و آمرزش طلب کنید از خدا۔ ہر آئینہ خدا آمرزندہ مہربان است

حاشیہ:
۴۶ بلوغ المرام صفحہ (۲۰۲)
۴۷ پارہ (۲۱) سورۂ سجدہ
۴۸ پارہ (۱۵) سورۂ بنی اسرائیل
۴۹ مشکوۃ صفحہ (۱۱۱)
۵۰ ایضاً
۵۱ ایضاً
۵۲ صحیح مسلم شرح نووی صفحہ (۳۶۹)
۵۳ صحیح مسلم صفحہ (۲۴۲)
۵۴ پارہ (۲۹) سورۂ مزمل

پنج

وپیش از طلوع وغروب آفتاب کم از کم از تہِ دل صد بار استغفار کن کہ تقصیراتِ گزشتہ

تلافی شود اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ التَّوَّابِیْنَ وَیُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِیْنَ ۝ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِیْنَ

ہر آئینہ خدا دوست میدارد توبہ کنندگان را و دوست میدارد پاک شوندگان را۔ ہر آئینہ پروردگار تو آنان را

عَمِلُوا السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوْا مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْۢ بَعْدِهَا

کہ کار بد کردند بنادانی باز توبہ کردند بعد از آن وشایستہ کار شدند ہر آئینہ پروردگار تو بعد ازین توبہ

لَغَفُوْرٌ رَّحِیْمٌ ۝ یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ۝

آمرزگار مہربان است۔ اے مسلمانان رجوع کنید بسوئے خدا رجوع خالص۔

العزیز در نوافل فاضل ترین عبادتہا تلاوتِ قرآن مجید است۔ روزینہ بعد نماز صبح

سہ پارہ۔ یا دو پارہ۔ یا کم از کم یک پارہ۔ تلاوت قرآن بکن اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوْدًا

ہر آئینہ قرآن خواندن فجر را حاضر میشوند فرشتگان

وَلَوْ سَلَّمْنَا اگر بکارِ دنیا محو باشی بدرجۂ اخیر دو بیست آیت بلا ناغہ خواندہ باشی۔ و

واگر تسلیم کنیم

بہ مجلسِ قراءتِ قرآن بلا تکلم سماعت کنی۔ و ثوابِ آن یابی۔ و موردِ رحمتِ الٰہی تعالیٰ

شانہ باشی وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوْا لَهٗ وَاَنْصِتُوْا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝

وچون خواندہ شود قرآن پس گوش نہید بسوئے آن و خاموش باشید تا مہربانی کردہ شود۔

فردای قیامت قرآن مجید بشکلِ مجسم شفاعتِ تو از خدا تعالیٰ خواہد کرد۔ و در سایۂ

عرش خواہی بود۔ و در ابتدائے تلاوتِ قرآن اَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ

۴۲ پارہ (۲) سورۂ (بقرہ)

۴۳ پارہ (۱۴) سورۂ (نحل)

۴۴ پارہ (۲۸) سورۂ (تحریم)

۴۴ صحیح مسلم صفحہ (۲۵۴)

۴۵ پارہ (۱۵) سورۂ (بنی اسرائیل)

۴۶ پارہ (۹) سورۂ (اعراف)

خواندن سنت است فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ

پس هرگاه خواهی قرآن خواندن پناه طلب کن بخدا از شیطان رانده شده۔

ودر ابتدائی سوره بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ خواندن هم سنت است۔ وکوشش وسعی

نما در ادائی حروف تا از مخارج شان ادا کنی۔ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا ۝ قرآن را مثل

وترتیل کن قرآن را بوا فصیح خواندن۔

نفس کعبه مشاهده ومعاینه نمودن عبادت است ۵ مخدرات سراپرده‌های قرآنی

چه دلبراند که دل می برند نهانی و بی وضو مس قرآن مکن۔ لَا يَمَسُّهٗ إِلَّا الْمُطَهَّرُوْنَ

که دست نرسانند بآن مگر پاک کردگان

و برکات ومعنی اش نگاهدار۔ وبر وعید از قهر کبریائی پناه جو واز دوزخ هراسان باش هرکه

از دوزخ ترسان باشد۔ او را خدا تعالیٰ از آتش دوزخ خلاص دهد۔ وبر وعده ها از خدا تعالیٰ

خواهان بهشت باش۔ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيْعَادَ الْعَزِيْز با وضو بخواب

بدرستیکه خدا تعالیٰ خلاف نمی کند وعده را

که روح مومن بعرشش میرود۔ وبعد نماز خفتن (عشا) پیش از خواب

اٰيَتُ الْكُرْسِيِّ تا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيْمُ ۝ بخوانی۔ ودر بقبله بخوابی

آیه کرسی — واو بلند وبزرگ است

ودست راست زیر روئے خود بگذاری۔ وچون از خواب برخیزی

---

۹۲ پاره (۱۴) سوره (نحل)

۹۳ پاره (۲۹) سوره (مزمل)

۹۴ پاره (۲۷) سوره (واقعه)

۹۴ پاره (۳) سوره (آل عمران)

۹۵ ترمذی صفحه (۴۹)

۹۶ پاره (۳) سوره (بقره)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَحْیَانَا بَعْدَ مَا اَمَاتَنَا وَاِلَیْهِ النُّشُوْرُ ۔ یا سبحان اللہ

شکر خدائیتعالیٰ است کہ او ما را بعد مردن زندہ فرمود و بجانب اوست رجوع ۔ خدا پاک ہست

بگو و دستِ خود را در ہیچ ظرفِ آبے مینداز ۔ تا آنکہ سہ مرتبہ آنرا نشوئی ۔ زیرا کہ نمیدانی

در منام (خواب) دستِ تو کجا بود **العزیز** آخرِ شب بیدار باش کہ آنوقت رحمتِ الٰہی است

تعالیٰ شانہ ہر کہ در آنوقت در خواب ہست ۔ از رحمتِ خدائیتعالیٰ محروم ہست ۔ ؎

صبحِ صادق مرہم کافور دارد در بغل ٭ گر علاجِ زخمِ عصیان میکنی ہشیار باش

تو در خوابِ غفلت ہستی و خدائیتعالیٰ بیدار ۔ لَا تَاْخُذُہٗ سِنَةٌ وَّلَا نَوْمٌ

نگیرد او را غنودگی و نہ خوابے ۔

پس میانِ خفتہ و بیدار صحبت چگونہ تواند شد ۔ لہٰذا ہموارہ سحر خیزی عادت کن و از

دعا غافل منشین ؎ ہر کانِ سعادت کہ خدا داد بحافظ ٭ از وردِ شبِ تار و دعائے سحری بود

ہر چند کہ درد بر درد می افزاید ۔ و درد مندم می نماید ۔ مثل مارِ دُم بُریدہ و مردم

مار گزیدہ پیچ و تاب میخورم ؎ کجا روم چکنم حالِ دل کرا گویم ٭ کہ گشتہ ام ز غم و جورِ روزگار ملول

؎ مرا دردیست اندر دل اگر گویم زبان سوزد ٭ و گر دم درکشم ترسم کہ مغزِ استخوان سوزد

ازان گریان است چشمِ من که از لوحِ وجودِ خود ؛ بشویم نقشِ خویش و صورتِ آن یار بربندم

مگر اینقدر دانم که دعای هنگامِ درد مقبول و مدعا زود حصول میشود۔ یارب دعای من جز این نیست که

حشر ما با رسول صلی الله علیه وسلم کن وین دعا را قبول کن

عیدِ کسان بغرهٔ شوال میشود ؛ عیدِ من آن زمان که ببینم جمالِ دوست ؛ اے مقصدِ جان و مطلبِ دل

قطعه

مطلوبِ دل از درِ تو حاصل ؛ مشکل به توجهِ تو آسان ؛ آسان به تغافلِ تو مشکل ؛ ای فراقِ تو یارِ دیرینه

غمِ تو غمگسارِ دیرینه ؛ دردِ تو مهمانِ هر روزه ؛ داغِ تو یادگارِ دیرینه

رَبِّ اَوْزِعْنِیْٓ اَنْ اَشْکُرَ نِعْمَتَکَ الَّتِیْٓ اَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَعَلٰی وَالِدَیَّ

ای پروردگار من الهام کن مرا که شکر این نعمت تو کنم که انعام کردهٔ بر من و بر پدر و مادر من

وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰهُ وَاَدْخِلْنِیْ بِرَحْمَتِکَ فِیْ عِبَادِکَ الصّٰلِحِیْنَ ۝

والهام کن مرا که بجا آرم کردار شایسته که خوشنود شوی بآن و درآر مرا برحمت خود در زمرهٔ بندگان شایستهٔ خویش۔

(سوره نمل)

ارباب حاجتیم و زبانِ سوال نیست ؛ در حضرتِ کریم تمنا چه حاجت است

جانِ جهان نماست ضمیرِ منیرِ دوست ؛ اظهارِ احتیاجِ خود آنجا چه حاجت است

چو کحلِ بینشِ ما خاکِ درگهِ تو بود ؛ کجا رویم بفرما از این جناب کجا

آنجا که لطفِ شاملِ خلقِ کریم تست ٭ جرمِ گزشته عفو کن و ماجرا مپرس

دل گفت وصالش بدعا باز توان یافت ٭ عمریست که عمرم همه در کار دعا رفت

دست از طلب ندارم تا کارِ من بر آید ٭ یا جان رسد بجانان یا جان ز تن بر آید

ذوقی چنان ندارد بے دوست زندگانی ٭ بے دوست زندگانی ذوقی چنان ندارد

آنچه از بارِ غمش بر دلِ مسکینِ منست ٭ برود دل زمن و از دلِ من آن نرود

شنیده ام سخنِ خوش که پیرِ کنعان گفت ٭ فراقِ یار نه آن میکند که بتوان گفت

گر یک شبے بدستِ من افتد نگارِ من ٭ مشکل بود که دامنش از کف رها کنم

دی گفت طبیب از سرِ حسرت چو مرا دید ٭ هیهات که دردِ تو ز قانونِ شفا رفت رباعی

تا ظن نبری که از جهان میترسم ٭ از مردن و از رفتن جان میترسم ٭ مردن چو حقیقت است از آن کم (آنکه نیست)

چون نیک نزیستم از آن می ترسم ٭ رسیده مژده که ایامِ غم نخواهد ماند

چنان نماند و چنین نیز هم نخواهد ماند ٭ بیقین می پندارم که هم درین نزدیکی دعای مرا (زندگی نکردم)

اثر آید۔ و سرِ من بر آن در آید۔ آمین ٥ یَا نَبِیَّ اللّٰہِ اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ

روضہ مقدس

اِنَّمَا الْفَوْزُ وَالْفَلَاحُ لَدَیْکَ ؎ بسلام آمدم جوابم دہ ٭ مرہمی بر دلِ خرابم نہ

بس بود جاہِ احترام مرا ٭ یک علیک از تو صد سلام مرا ٭ زاریِ من شنو تکلم کن

گریۂ من نگر تبسم کن ٭ لب بجنبان پئے شفاعتِ من ٭ منگر در گناہ و طاعتِ من

ایعزیز محبت سہ قسم است۔ اولاً مثلِ درد کہ تکلیف مید ہد و ایذا میرساند

و آن محبتِ ما سوا اللہ است۔ دوم مثلِ دارو کہ تلخ است دفع مرض۔ گاہ بگاہ

ضرورتِ آن می افتد۔ سوم مثلِ غذا کہ بغیر آن گذیرے نیست۔ پس اگر تو

با خدا تیعالیٰ و رسولِ مقبول علیہ الف الف صلوٰۃ و سلام۔ اعلیٰ ترین محبت مثلِ غذا

(کہ بدونِ آن رستگاری نیست) بدل داری ایمانِ تو کامل است۔ و اگر

قسم دوم مثلِ دارو میداری از حسنِ خاتمۂ تو می ترسم۔ ہر قدر کہ محبت

میداری۔ ہمان قدر یادش می کنی۔ مَنْ اَحَبَّ شَیْئًا اَکْثَرَ ذِکْرَہٗ

ہر کہ محبوب دارد چیزے را بسیار می کند ذکر او

ع چراغِ خانۂ دل روئے یار است ؎ دانہ چون اندر زمین پنہان شود
بعد از آن آن سرسبز بستان شود قطعہ ای از کرمت امیدوارم ٭ جز رحمتِ تو کس ندارم
رحمی کن و دستگیرِ من شو ٭ بر تست حوالہ جملہ کارم رباعی یارب تو کریمی و رسولِ تو کریم
صد شکر کہ ہستیم میانِ دو کریم ٭ ما را چہ غمِ روزِ قیامت باشد
سلطان چو کریم آمد و دیوان چو کریم ؎ جرمِ ما پشہ رحمتِ تو ہواست
در ہوا پشہ مستقیم کجاست رباعی شاہا ز کرم بر منِ درویش نگر ٭ بر حالِ منِ خستۂ دلریش نگر
ہر چند نیم لایق بخشایش تو ٭ بر من منگر بر کرم خویش نگر رباعی با رحمتِ تو من از گنہ نندیشم
با توشۂ تو ز رنجِ رہ نندیشم ٭ گر لطفِ تو ام سپید رو انگیزد ٭ یکذرہ ز نامۂ سیہ نندیشم
مثنوی ہر کجا آبِ روان حضرت بود ٭ گریۂ من باعثِ رحمت بود
نے کہ نالان است بیش از چوب نیست ٭ چوب نالد دل ننالد خوب نیست
تا نگرید کودکِ حلوا فروش ٭ بحرِ بخشایش نمی آید بجوش

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَّخُفْيَةً اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِيْنَ ۝ وَادْعُوْهُ خَوْفًا وَّطَمَعًا ۝

یاد کنید پروردگار خود را زاری کنان و پوشیده از مردمان هر آئینه او دوست ندارد از حد گذرندگان را۔ و بپرستید او را بترس و امید

اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ فِيْ نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَّخِيْفَةً

هر آئینه بخشایش خدا نزدیک است از نیکوکاران و یاد کن پروردگار خود را در ضمیر خود بزاری و ترسکاری و یاد کن

وَّدُوْنَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِّنَ الْغٰفِلِيْنَ ۝

پروردگار خود را بکلام پست تر از بلند آوازی بامداد و شبانگاه و مباش از غافلان

خیال کن که گوسپندها روزانه به تعداد کثیره که شمارش در عقل و فهم مردم نمی گنجد

مذبوح می شوند۔ چون آنها را عموماً عادت سحرخیزی است۔ او تعالیٰ شانہ در توالد و تناسل

خیلے خیر و برکت داده۔ باوجودیکه ماده اش یک یا دو بز غالہ می زاید و همیشه گروها موجود

می باشند ؎ خوشتر آن باشد که سرِ دلبران ✤ گفته آید در حدیثِ دیگران

وبخلافش تخفیفِ تولیدِ سگان را بخوابیدگی دمِ صبح۔ سببے است بیّن ماده آن بهر دفعه چهار و پنج بچه تولد می دهد و کسی این را نمی خورد۔ با وجود این تعداد سگ

بمقابله گوسفندان هیچ نیست حضرتِ لقمان به پسر خود نصیحت فرمود یٰبُنَیَّ لَا یَکُوْنَنَّ الدِّیْكُ اَکْیَسَ مِنْكَ

ای پسر خورد من نباشد مرغ زیرک از تو

العزیز حرمتِ مادر و پدرِ خویش نگاهدار۔ در رضائے ایشان رضائے خدا تعالیٰ دان

سورهٔ اعراف

الف ب

الف ب

مشکوٰة صفحه

وبا ایشان

(له — پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل))

وبا ایشان در کلام ہرگز خشونت و درشتی مکن ۔ وَبِالْوَالِدَیْنِ اِحْسَانًا اِمَّا یَبْلُغَنَّ

وبکنید با پدر و مادر نیکو کاری اگر برسد

عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا

نزدیک تو بکلان سال یکے از ایشان یا ہر دو پس مگو ایشان را اف و بانگ مزن

وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا ۝ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ

برایشان و بگو بایشان سخن نیکو ۔ وپست کن برائے ایشان بازوی تواضع را از جہت مہربانے

وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِيْ صَغِيْرًا ۝ پس از مردن خاتمۂ اعمال میشود ۔ اما

وبگو اے پروردگار من ببخشا برایشان چنانکہ پرورش کردند مرا در خردسالے

عملِ سہ کس کہ ثواب و نتیجہ آن پیوستہ برقرار می ماند ۔ اولاً اوقاف دوم تعلیم

علم ۔ سوم اولادِ صالح کہ جہتِ مادر و پدرِ خود دعائے خیر بہ کنند

(عه — پاره (۱۱) سوره (یونس))

فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَمَآ اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيْلٍ ۝

پس ہر کہ راہ یافت جزاین نیست کہ راہ یافت برائے خود ۔ وہر کہ گمراہ شد جزاین نیست کہ گمراہ میشود بزیان خود و نیستم من برشما نگہبان ۔

(عه — پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل))

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِيْ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ

ہر کہ راہ یابد پس جزاین نیست کہ راہ می یابد برائے نفس خود ۔ وہر کہ گمراہ شود پس جزاین نیست کہ گمراہ میشود بر نفس خود

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى ۝ **العزیز** ہیچکس را غیبت یاد مکن

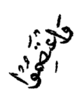
ونہ بردارد ہیچ بردارندہ بار گناہ دیگرے ۔

کہ غیبت از زنا بدتر است ۔ و نیکی ہا را محو سازد ۔ غیبت آنست کہ پسِ

پشتِ کسی عیبِ او بیان سازی شخصی عرض کرد کہ یا رسول اللہ صلی اللہ

علیه وسلم اگر در وآن عیب باشد فرمود عیبی که باشد ذکر او غیبت است آنچه که
در و نباشد بهتان کردی بر او تهمت ساختی۔ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِیْرًا مِّنَ الظَّنِّ
اے مسلمانان احتراز کنید از بسیاری گمان بد
اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا یَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ اَیُحِبُّ
هر آئینه بعض بدگمانی گناه است وجاسوسی مکنید وغیبت نکند بعض شما بعض را۔ آیا دوست میدارد
اَحَدُكُمْ اَنْ یَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِیْهِ مَیْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِیْمٌ
کسی از شما که بخورد گوشت برادر خود که مرده باشد پس متنفر شوید از وے بترسید از خدا که بتحقیق خدا از توبه پذیر مهربان
ایعزیز از نامحرمان چشم بدوز که نظر بسوئے نامحرم بدتر است از ترکش
زهر آلود ابلیس۔ وَاِمَّا یَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّیْطٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ؕ اِنَّهٗ سَمِیْعٌ عَلِیْمٌ
واگر وسوسه اندازد ترا از جانب شیطان وسوسه اندازنده پس پناه طلب کن از خدا هر آئینه او شنوا و دانا
وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰۤی اِنَّهٗ كَانَ فَاحِشَةً ؕ وَسَآءَ سَبِیْلًا ۝ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ یَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ
ونزدیک مشوید بزنا هر آئینه وے بیحیائی است و بد راهی است۔ بگو مردان مسلمان که بپوشند چشم خود را
وَیَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ؕ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ ؕ اِنَّ اللّٰهَ خَبِیْرٌۢ بِمَا یَصْنَعُوْنَ ۝
ونگاه دارند شرمگاه خود را این پاکیزه تر است ایشانرا هر آئینه خدا خبر دار است بآنچه می کنند
وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ یَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَیَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ ؕ وَهُوَ مَعَكُمْ اَیْنَ مَا كُنْتُمْ
وبگو زنان مسلمانانرا که بپوشند چشم خود را ونگاه دارند شرمگاه خود را۔ واو با شماست هر جا که باشید
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِیْرٌ ۝ ایعزیز کهن جامهٔ خویش پیراستن
وخدا بآنچه میکنید بینا است۔
مطلب
به از جامهٔ عاریت خواستن ✤ آنچه خواهی از خدا تعالی بخواه واز غیر او خیرے

پاره (۲۶) سوره (الحجرات)
پاره (۹) سوره (الاعراف)
پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل)
پاره (۱۸) سوره (النور)
پاره (۲۷) سوره (الحدید)

وَاعْتَصِمُوْا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَزِيْزٌ

وچنگ زنید بخدا او ست خداوند شما - پس نیکو خداوند است و نیکو مددگار است - هرآئینه خدا توانا غالب است

وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ۞ اگر تو فتوحی حلال رسد ردمکن - بقدر

وخداے روزی دہد ہر کرا میخواہد بے حساب -

احتیاجِ خود قناعت کردہ تتمہ محتاجین و مستحقین را بدہ - چیزیکہ حلال بی سوال رسد

دادۂ خداست ؎ یارب تو چنان کن کہ پریشان نشوم ٭ محتاجِ برادران و خویشان نشوم

بے منتِ مخلوق مرا روزی دہ ٭ تا از درِ تو بر درِ ایشان نروم ؎ یارب درِ خلق تکیہ گاہم نکنی

محتاجِ گدا و پادشاہم نکنی ٭ موی سیہم سفید کردی نزکرم ٭ باموئے سفید روسیاہم نکنی

و آنچہ خوری باز کسبِ خود بخور - ہر کہ از کسبِ دیگر لقمہ خورد - او در ثوابِ عبادتش

شریک شود و یک نانِ جوی نصیبِ تو شود نیمی بخور - و نیمی دیگر بفقرا بدہ - خدا تعالی

نمی پسندد کہ تو سیر باشی و فقیر گرسنہ ؎ نیم نانے گر خورد مردِ خدا ٭ بذلِ درویشان کند

نیمی دیگر ٭ نیم نان بستاند و صد جان دہد ٭ آنچہ در وہمت نیاید آن دہد

وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ۞ الیعزیز لقمہ کسبِ حلال بدست آر

وہر کہ بخل میکند جز این نیست کہ بخل می کند از خویش

(پارہ ۱۷ ر ۱۷) سورۂ حج

الیعزیز

(پارہ ۲ ر ۱۸) سورۂ بقرہ

مشکوۃ صفحہ ۲۴۳

(پارہ ۲۶ ر ۸) سورۂ محمد

مشکوۃ صفحہ

وازحرام وشبہات دور باش۔ ہرطاعتیکہ از قوتِ حلال کردہ شود مقبول۔ وازقوتِ حرام

مردود۔ اگر یک لقمہ از حرام یا مشتبہ بحرام خوری۔ تا چہل روز نظرِ رحمت تو نمیرسد

وحلاوتِ عبادت نمی یابی۔ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلٰلًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا
پس بخورید از آنچہ خدا روزی داد شما را حلال پاکیزہ۔ وشکر کنید

نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُوْنَ پیغمبران علیہم السلام ودیگر ارکانِ دین کسبِ حلال
بر نعمت خدا اگر او را می پرستید۔

اختیار کردہ بودند۔ اکثر اہلِ دیار مکسب وحرفت را کسرِ خود میدانند۔ ونوکری را

فخر۔ حالانکہ معاملہ بالعکس است۔ ؎ نانے بدوروز گر شود حاصلِ مرد

وز کوزۂ شکستہ دمِ آبے سرد ✤ مامورِ کسے دگر چرا باید بود ✤ تا خدمتِ

چون خودی چرا باید بود۔ وعلاوہ بر آن دربسیاری از نوکری خلافِ شرع امور

واقع میشوند وحرام۔ واگر پیشۂ ملازمت اختیار کنی۔ خیال دار کہ در آن خلافِ

احکام الٰہی حکمی نباشد کہ بر آن ترا عمل کردن افتد۔ وَمَنْ لَّمْ يَحْكُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ
وہر کہ حکم نکند بآنچہ خدا فرو فرستادہ است

فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكٰفِرُوْنَ وعیدی است سخت۔ وعمل موجب ادبار دنیا است
پس ایشانند نامعتقدان۔

ویک سبب وبالِ آخرت۔ اوّل ملازم را خلافِ حکمِ بالادست خود عمل کردن دوم

بیمار را خلافِ رائے طبیب جستن۔ سوم مرید را خلافِ حکم مرشد راہ پیمودن ؎

دست زن بر دامنِ صاحبدلے ٭ بو کہ آسان گردوت ہر مشکلے ٭ لیکن تحتِ

بالا دستِ ظالم ملازمت مکن۔ اَللّٰھُمَّ لَا تُسَلِّطْ عَلَیْنَا جَبَّارًا شَقِیًّا وازعلاجِ

خدایا جبار شقی را بر ما مسلط نفرما۔

طبیبِ نادان بپرہیز۔ نیم طبیب خطرِ جان مشہور است۔ و بر دستِ پیرِ مخالفِ

شرع شریف بعیت مکن۔ و نیم مرشد خطرۂ ایمان است ؎ ای بسا ابلیس آدم روے ہست

پس بہر دستے نباید داد دست۔ و مرشدِ کامل و حاکمِ عادل و حکیمِ حاذق بدست آر

ورنہ بالعکس نتیجہ ظاہر میشود ؎ منت منہ کہ خدمتِ سلطان ہمی کنم

منت شناس ازو کہ بخدمت بداشتت ❀ بر بلاہا صابر باش۔ اگر بر بلا صبر کنی

بلا از تو دفع گردد۔ و کفارۂ گناہ تو شود ؎ صبر تلخ آمد ولیکن عاقبت

میوہ شیریں دارد و پر منفعت۔ اَلصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ ٭ یَا اَیُّھَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا

صبر کلید فرحت است۔ اسے مسلمانان

(بیستانِ مشکوۃ صفحہ ۳۰)

(پارہ ۲ سورۂ بقرہ)

اِسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ ۞ و خداوندِ عالم

مدد جوئید در تحصیل ثواب آخرت بصبر و نماز۔ ہر آئینہ خدا با صابران است

ہیچ مرضی را خلق نفرمودہ کہ دوائش پیش از مرض نیافریدہ باشد لیکن بی حکم او دوا اثری بخشید

۵ از قضا سرکنگبین صفرا فزود ٭ روغن بادام خشکی می نمود ٭ چون قضا آید طبیب ابلہ شود

آن دوا در نفسِ او گمرہ شود و ہر فردِ بشر کہ بشدتِ مرض و تکلیفِ دیگر مبتلا باشد چون

برگِ درختان گناہش میریزد۔ پس لازم است کہ در شدایدِ مرض و تکالیف گوناگون صبر و تحمل و شکر کند

وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ۞

و ہر کہ شکرگزاری کند پس جز این نیست کہ شکرگذاری میکند برای نفع خویش و ہر کہ ناسپاسی کرد پس پروردگار من بے نیاز کرم کنندہ است

و بر نعمتہا شکر کن۔ در شکر اندرش مزید نعمت۔ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۞

و ہر کہ شکر کند۔ پس جز این نیست کہ شکر میکند برای نفس خود

و ہمیشہ در اسباب دنیا موازنہ و مقابلہ خود از آنکس بکن کہ از تو کمتر باشد نہ از شخصِ

برتر تا در آتشِ رشک و حسد نسوزی و کفرانِ نعمت نکنی۔ وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى

و مکشائے دو چشم خود را بسوئے

مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ۞

آنچہ بہرہ مند ساختہ ایم باآن جماعتہا را از ایشان از قسم آرایش زندگانی دنیا تا مبتلا کنیم ایشان را در آن

و جناب سعدی شیرازی رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ کہ روزی بر بے کفشی خود گریستم شخصی را

۵۲ پارہ (۱۹) سورہ (نمل)

۵۳ پارہ (۲۱) سورہ (لقمن)

۵۴ پارہ (۱۶) سورہ (طٰہٰ)

دیدم که پائے نداشت۔ شکرِ ایزد تعالیٰ بجا آوردم که مرا از پا محروم و معذور نداشته

وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ۝ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ۝

وسپاس گوئید مرا و ناسپاسی من نکنید۔ وشکر کنید بر نعمتِ خدا اگر او را مے پرستید

اگر شکرِ نعمت کنی خدا تعالیٰ نعمت را بر تو زیاده گرداند۔ اگر کفرانِ نعمت کنی در عذاب

الٰہی گرفتار شوی۔ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ۝

اگر شکر کنید زیاده دہم شمارا و اگر ناسپاسی کنید۔ ہر آئینہ عذاب من سخت است

ایعزیز پیشۂ قناعت اختیار کن۔ قناعت گنجیست غیر فانی۔ **و** از فقر و فاقه

شکایت مکن که درجۂ تو کم میشود۔ و فقر میراثِ پیغمبران علیہم السلام است و خاصۂ

خاندانِ نبوت۔ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللّٰهِ ۚ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ۝

اے مردمان نیازمندانید بسوئے خدا و خدا او ست بے نیاز ستوده

؎ بوقتِ تنگدستی آشنا بیگانه میگردد ٭ صراحی چون شود خالی جدا پیمانه میگردد

قطعه پس زانو منشین و غمِ بیہوده مخور ٭ که ز غم خوردنِ تو رزق نگردد کم و بیش

چون از این کوشش بیفائده سودی ندہد ٭ پس میازار دلِ خود ز غمِ امروز اندیش

؎ مکن ز غصه شکایت که در طریقِ ادب ٭ براحتے نرسید آنکه زحمتے نکشید

پ ۲ (۲) سورہ بقرہ ۔ پ ۱۴ (۱۶) سورہ نحل ۔ پ ۱۳ (۱۳) سورہ ابراہیم ۔ پ ۲۲ (۱۵) سورہ فاطر

وَاللّٰهُ الْغَنِیُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ ۱ فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ۲ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یُسْرًا ۝

وخدا تونگراست وشما محتاجید - پس زیراکه هرآئینه متصل دشواری آسانیست - البته متصل دشواری آسانیست

سَیَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ یُّسْرًا ۳ ۝ و کم خوردن و کم خفتن و کم گفتن عادت کن

پدید خواهد آورد خدا بعد از تنگدستی آسایش را

گوش بند و چشم بند و لب به بند ٭ گر نه بینی سرِ حق بر من بخند - و زبانِ خود را نگاهدار از بسیار گفتن

اگرچه همه راست باشد بجز ضرورت سخن مگو - تا آنکه کسی نه پرسد هیچ مگو - آنچه گوئی

مختصر و بامعنی بگو - نقصانات گویائی از مطالعهٔ کیمیائی سعادت حجت الاسلام بدان

سخن بسیار گفتن دل را میراند - اِنَّ کَثْرَةَ الْکَلَامِ یُقْسِی الْقَلْبَ **العزیز**

گفتگوے بسیار دل را سخت میکند -

خرج باندازهٔ دخل کن ـ بر احوالِ آنکس باید گریست ٭ که آمد بود نوزده خرج بیست ٭ و اسراف

مکن که به هلاکت میکشد - اِنَّهٗ لَا یُحِبُّ الْمُسْرِفِیْنَ ۴ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِیْرًا ۝

هرآئینه خدا دوست نمی دارد از حد گزرندگان را و اسراف مکن اسراف کردنی

اِنَّ الْمُبَذِّرِیْنَ کَانُوْا اِخْوَانَ الشَّیٰطِیْنِ ؕ وَکَانَ الشَّیْطٰنُ لِرَبِّهٖ کَفُوْرًا ۵

هرآئینه اسراف کنندگان هستند برادران شیاطین - و هست شیطان به نسبت پروردگار خود ناسپاس

العزیز این عالم - عالمِ اسباب است برائے بهبودی دارین سعی کن و بے

دست و پا شده کاهل مباش - و نه بر سعی خود غرّه کن - بر توکل زانوی اشتر به بند

۱ پاره (۲۶) سوره (محمد)
۲ پاره (۳۰) سوره (الم نشرح)
۳ پاره (۲۸) سوره (طلاق)
۴ پاره (۸) سوره (اعراف)
۵ پاره (۱۵) سوره (بنی اسرائیل)

وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ۝ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ ۝

وبر خدا باید که توکل کنند مسلمانان۔ ہر آئینہ خدا دوست میدارد توکل کنندگان را

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيْزِ الرَّحِيْمِ ۝ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۝ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ۝

وتوکل کن بر خداوند غالب مہربان۔ وتوکل کن بر خدا۔ و خدا وکیل

حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ۝ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۝

بس است مرا خدائے بروے توکل میکنند توکل کنندگان۔ وہر کہ توکل کند بر خدا پس خدا بس است

ہر حاجتی کہ داری اولاً از خدا تعالیٰ بخواہ۔ فَاعْلَمُوْا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰكُمْ ۝

پس بدانید کہ خدا مددگار شما است

نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيْرُ ۝ وبعد از آن از سبب طلب کن۔ اگر دریں پیشان

نیک مددگار است و وے نیک یاری دہندہ است۔

خود عزت یابی و سر برآوردہ شوی شکرِ مسبب الاسباب بجا بیاور

وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوْا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهٖ ۝

ومی فرماید کہ حکم براستی کنید چون حاکم شوید میان مردمان۔ ہر آئینہ خدا نیکو چیزیست کہ با آن پند میدہد شما را

انکساری و حاجت برآری مردم را شعار خود گردان ؎ اعتبارے نیست قدسی طائرِ اقبال را

این کبوتر ہر زمان مشتاقِ بامِ دیگر است ؎ ہمیشہ بر لبِ فوارہ این سخن جاریست

کہ اوجِ مردمِ دنیائے دون نگون ساریست۔ ہر عروجے را نزولیست۔ دامے

درمے۔ قدمے۔ سخنے دریغ مدار ع نخلِ شاخِ پر میوہ سر بر زمین

پارہ (۴) سورہ (آل عمران)

ایضاً

پارہ (۱۹) سورہ (شعرا)

پارہ (۲۱) سورہ (احزاب)

پارہ (۲۴) سورہ (زمر)

پارہ (۲۸) سورہ (طلاق)

مشکوٰۃ صفحہ (۳۲۵)

پارہ (۹) سورہ (انفال)

پارہ (۵) سورہ (نساء)

خَیْرُ النَّاسِ مَنْ یَّنْفَعُ النَّاسَ - اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ الْمُحْسِنِیْنَ ۝
بهترین مردم کسی است که نفع رساند مردم را - هرآئینه خدا دوست میدارد نیکوکاران را
اِنَّ اللّٰهَ لَا یُضِیْعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِیْنَ ۝ باده نوشیدن و هوشیار نشستن سهل است
هرآئینه خدا ضایع نمی کند مزد نیکوکاران را -
گر بدولت برسی مست نگردی مردی ۝ فروتنی است دلیل رسیدگان کمال
که چون سوار بمنزل رسد پیاده شود ۞ خُدّامِ خود را بدگوئی و خدمت ناقابل بر داشت
مفرمائی ع یارب مباد کس را مخدوم بے عنایت - که خواجگی مسلم باوست
تعالیٰ شانه اِنِ الْحُکْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ما همه بندگانِ اوئیم - هر که رحم نکند رحم را نشاید -
نیست حکم مگر خدا را
رحم بر بدان ستم است بر نیکان ۝ من و تو هر دو خواجه تاشانیم ۞ بندهٔ بارگاهِ سلطانیم
هو السلطان الوحید الغالب
احیاناً از خدمتگار سے تقصیر سے سر زند عفو فرمائی - ع
خواجه آنست که باشد غمِ خدمتگارش ۝ چوب آب فرومی نبرد حکمت چیست
شرمش آید ز فرو بردنِ پروردهٔ خویش ع در عفو لذتیست که در انتقام نیست
نواخته را نباید انداخت - تا غفور بتو عفو کند وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُوْرٌ ۝
و هرآئینه خدا عفو کننده آمرزگار است

پاره (۴) سوره (بقر)
پاره (۱۱) سوره (۱۰)
پاره (۷) سوره (انعام)
پاره (۲۸) سوره (مجادله)

که بکردن بکری یا بدان ... [illegible]

ے دولتِ جاوید یافت ہر کہ نکو نام زیست   کز عقبش ذکرِ خیر زندہ کند نام را

عَزَّ مَنْ اِنْکَسَرَ وَذَلَّ مَنْ اِسْتَکْبَرَ ۵ خود را وقع نباید نہاد

عزت یافت آنکہ عجز ورزید وذلت یافت آنکہ غرور کرد۔

وبچشمِ کم بباید دید تا برتبہ توان رسید ے یکی قطرہ باران ز ابرے چکید

خجل شد چو پہنائے دریا بدید ٭ کہ جائیکہ دریاست من کیستم ٭ گر او ہست حقا کہ من نیستم

چو خود را بچشمِ حقارت بدید ٭ صدف در کنارش بجان پرورید ٭ سپہرش بجائے رسانید کار

کہ شد نامور لولوئے شاہوار ٭ بلندی بدان یافت کو پست شد ٭ درِ نیستی کوفت تا ہست شد

تِلْکَ الدَّارُ الْاٰخِرَۃُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِیْنَ لَا یُرِیْدُوْنَ عُلُوًّا فِی الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۵

این سرائے بازپسین مقرری کنیم آنرا برائے آنان کہ نمی طلبند تکبر در زمین و نہ فساد

۴ پ ۲۰ ع ۹ (۲۰) سوره قصص

و در اظہارِ خوبی وکمالِ خود مجوش۔ بلکہ در اخفائے آن بکوش۔ کمال وخوبی ہمچو جواہر

کانے باوجودِ اخفائے خود پوشیدہ نمیتواند بود و عاقبت از حضیضِ پستی باوجِ عزت

و قدر جلوہ خواہد نمود ے لعل کو بود مختفی در کان ٭ شد سرانجام زیبِ تاجِ شہان

حاصلِ کلام اگر بہ ثروت وحکومت برسی از پرداخت وتواضع

حالِ عجزہ وضعفا غافل نباشی و تا امکان بصلاح و رفاہِ ماتحتان جدوجہد بکار بری

مَادُمْتَ تَخْفِضُهَا يَزِيدُ عُلَاؤُهَا ✦ وَالْعَكْسَ فَانْظُرْ أَيَّ ذٰلِكَ أَحْوَطُ ؎

جب تک سب عاجز نفس رامرتبہ اش زیادہ میگردد ✦ اگر نہ برعکس شود ببین کہ کدام حالت بہتر است

آوردہ اند کہ حضرتِ عمر فاروق رضی اللہ عنہ در عہدِ خلافتِ خود با آنکہ منہیان

دیگر برگماشتہ خود را نیز برآن داشتہ کہ شبہا در ظلمت تنہا بنفسِ نفیس گرد مدینۂ طیبہ

گشتی۔ واز ہر کوچہ و برزن و محلہ و نشیمن برگزشتی۔ تا باستعلام و استخبار منکر
دانستن حرگرمن

معمول را متروک فرماید و معروفِ متروک را معمول نماید و مظلوم را از ظالم رہاند
خلاف شرع حکم شرع

و داد ستمکش از جفاکار ستاند شبے گزرش بخرابۂ افتاد۔ دید کہ بیوہ زنے بیچارہ

با جگرے پرخون و دلے صد پارہ خستہ زیر درختی نشستہ است و بصورتِ

درد آلود آواز غم آلود بفریاد و نالہ الجوع بیتیمانِ خورد سالِ خود دلجوئی می نمود

و بجہۃ تسکین آنہا بلطایف الحیل مصروف بود کہ اے جانانِ ما در بہ بینید کہ برمہ

بالائے اجاق است۔ ما در را بے ارامی شما شاق است۔ اندک راحت بیابید

دنا ظم

وتا طبخ بخوابید۔ حضرتِ عمرؓ کہ این شنید بسرِ وقتِ او رسید و حال پرسید آن زن ماندہ

فاقہ زدہ در شورشِ حال و ضجرتِ طبع کہ اغلب درین صورت پیدا میشود نسبت
شورش

بخلیفہ نفرین ساخت وسبّ وشتم آغاز نہاد و گفت وای برا و و بر خلافتش کہ یاد
وشنام ایضاً

از غربا ندارد۔ وخبرے از درماندگان نگیرد اینک کہ برما صورت فاقہ رونمود

جز صدائے الجوع تاب وطاقتی نداریم۔ من برائے نمایش وبغرضِ تسلی اطفال

خُرد سالِ خود آتش زیرِ دیگ خالی میزنم تا اطمینان خواطر آنہا گردد۔ ودمی

سکوت ورزیدہ بخواب بروند ومضطرب الحال نشوند۔ چون آنہا را باز از

بیداری بعالم اضطراب می یابم برائے دلجوئی آنہا ہمین لطایف الحیل بکار میبرم

دنیا گذشتنی وگذاشتنی است انشاء اللہ تعالیٰ بروزِ حساب دستِ من و دامنِ خلیفہ است

ندانم کہ فردا بروئے حاکمِ حقیقی جلشانہ نجاتش بچہ عنوان میگردد۔ دلِ حضرتِ عمرؓ

از سخنش سخت ترمتاثر گشتہ بآن زن فرمود کہ درین خصوص خلیفہ را قصورے نیست

تو از بیچارگی و مصائب خود خبرش نکردی۔ زن گفت کہ چرا خلیفہ بارگرانِ خلافت را
بر عہدۂ خود گرفتہ است خبرگیری ضعفا تعلق بذاتِ اوست۔ قوتِ آن کو کہ درین
عالمِ پریشانی وسخت جانی تا بدارالامارۂ خلیفہ مع اطفال رسیدہ باظہارِ حالِ خود
درآیم حضرتِ عمرؓ باستماعِ سخنش آب در دیدہ گردانید۔ وفوراً راہِ خود پیش گرفت۔ و در سبدی
آرد جو و نمک و انگشت و تابہ و دیگر اسبابِ ضروری اکل و شرب محمول کرد۔ غلامی خواست
کہ پیش بیوہ برد و بسپارد۔ امیرالمومنین فرمود کہ ای کس بارم را در قیامت تو نتوانی بر داشت
بگذار بارِ خودِ من خود میبرم۔ خود آن سبد بر سرِ خود گرفتہ پیشِ بیوہ روان شد و باسترضای
خاطرش بدستِ خود نان تیار کردہ بزن و بچگانش حوالت نمود۔ زن بعد فراغ و سیری بدعا
برداشت و گفت کہ جامۂ خلافت بر جسمت میزیبد۔ خدا در جزای این لطف و مرحمت
ترا خلیفہ بسازد۔ و قایم مقام فاروق شوی۔ حضرتِ عمرؓ فرمود کہ خلیفہ را از علمِ غیبِ الٰہی
نیست چون خلیفۃ الوقت را دارالامارہ است پیش خلیفہ برو و باظہارِ حالِ خویش بپرداز

تا بہ تہیۂ وسامانِ معاش تو ہمت بگمارد۔ و وجہ کفاف مقرر دارد۔ زن حسبِ فرمودۂ حضرت عمرؓ
عازمِ شہرِ مدینہ گشتہ چون خلیفۃ الوقت را دید شناخت و ترسید و ہراسان شد کہ
در دلِ خود اندیشید کہ وائے بر عقلم و حیف بر بے صبوریم کہ من از فقر و فاقۂ دیرروز عنانِ صبر
از دست دادم۔ و از آتشِ گرسنگی سوختہ نسبت امیر المومنین زبان راندم۔ ندانم کہ امروز
خلیفہ با من چہ طور پیش می آید۔ خلیفہ بادراکِ پریشانی زنِ مذکورہ تبسم کرد و بالجملہ دراہم چند
از بیت المال بغرضِ پرورش مقرر فرمود تا آنکہ پس از وے بنامِ اطفالش جاری و باقی ماند
لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۞ و ریزۂ نان را حرمت دار کہ فردِ آیات

ہر آئینہ ہست در قصۂ ایشان پندے خداوندانِ خرد را۔

کابینِ حورانِ بہشت ہمین است ۞ و چون خواہی کہ تزویج کنی۔ این امر مطمح نظر باشد کہ
مہر
بقدرِ امکان زن از تو در مال۔ وجمال۔ وکمال۔ وسال۔ کمتر باشد۔ وبقرار دادِ مہر
حسبِ استطاعتِ خود و بترکِ رسومِ مروّجہ و بموجبِ شرعِ شریف مناکحت نمائی
وحقوقِ زوجہ را کہ ہفت اند۔ اوّلاً اینکہ او از فعلِ مذموم زوج را محترز دارد و گویا مانع

ﻉ پارہ (۱۳) سورۂ یوسف ۱۲
ﻉ ترمذی صفحہ (۳۴۳)

آتشِ دوزخ باشد۔ دوم خازنہ ونگہبانِ نقد وجنسِ شوہرِ خود است۔ سوم طباخہ است

از ہر گونہ طبخ و بانواعِ بخت و پز سیر و متلذ ذ میدارد۔ چہارم دایۂ اولاد و اطفال است پنجم

خیاطہ است کہ دوختِ ملبوساتِ تو و اطفالِ تو میسازد۔ ششم خادمہ است۔ کہ بروقتِ کار

بکارش میخورد۔ و در تہیۂ اسبابِ آسایشِ جسمانی و راحتِ روحانی مستعد و آمادہ میباشد

ہفتم مونس و ہواخواہ تست کہ در رنج و راحتِ زوجِ خودش دائما شریک میباشد)

حفاظت کنی۔ ورنہ پشیمان شوی۔ وزنِ بد بر دو قسم است منّانہ۔ و انّانہ مختصر تعریف منّانہ اینکہ

غرورِ مالِ خود کند۔ و مالِ زوج را ہیچ ولاشی داند مختصر توصیف انّانہ اینکہ ہرگاہ شوہرِ خود را بیند

آوازِ خود ضعیف کند۔ و بیمار نماید۔ وحیلہ ہائے انواع و اقسام درمیان آرد وغیرہ

و بدکار ترین زن ہمان کہ از خاوندِ خود بدل رضا مند نباشد۔ از دیدارِ چنین زن ہر ساعت

تاریکی موت بنظر می درآید ؎ زنِ بد در سرائے مردِ نکو ہم درین عالم است دوزخِ او

اَلرِّجَالُ قَوَّامُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ

مردان تدبیرکارکنندہ مسلط شدہ اند بر زنان بسبب آنکہ فضل نہادہ است خدا بعض آدمیان را بر بعض

حاصل از نکاح علاوہ از معصیت باز ماندن آبادی خانہ وقوامِ معیشت و سرانجامِ روزگار

ومحافظتِ نقد وجنس وحاصل نمودنِ اولاد کہ بقای نسل وذکرِ جمیل از آن متصور است وبس

۵۰ صلاحِ ہر دو جہان است صحبتِ زنِ نیک ؎ زہی سعادت مردی کہ زن چنین دارد

رباعی آبِ خنک از شربتِ انگوری بہ ؎ زن زشتِ وفادار زصد حوری بہ

این نکتہ شنیدم زِ حکیمان بسیار ؎ صحبت کہ بعزت نبود دوری بہ

۵۱ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۵۲ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

وحکم کن اہل خود را بہ نماز وصبر کن بر آن۔ جز این نیست کہ اموال شما و اولادِ شما امتحان است

۵۳ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ۵۴ العزیز ہر مومن را کہ بینی و رسلام تقدیم کن و سلام را جواب بگو

ونیست بر ما مگر پیغام رسانیدن ظاہر

سلام کردن سنت است و جواب گفتن ۵۵ واجب عوام الناس سلام علیکم کہ میگویند غلط است السلام علیکم یا سلام علیکم صحیح

۵۶ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى و ہر گاہ از برادرِ دینی ملاقات کنی بعدِ سلام

وسلامتی کسی را باشد کہ پیروی راہ ہدایت کند۔

مصافحہ نما کہ بسبب مصافحہ ہر دو بخشیدہ ۵۷ میشوند و حقِ ۵۸ صلہ رحم نگاہدار کہ سعدی گفتہ

۵۹ وَآتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ ؎ ہر کہ را خویش واقارب راضی نباشند خدای جلشانہ

وبدہ بخداوند قرابت حق وے را۔

(پارہ ۱۶) سورۂ طٰہٰ ۵۱
(پارہ ۲۸) سورۂ تغابن ۵۲
(پارہ ۲۲) سورۂ یٰسین ۵۳
مشکوۃ صفحہ ۳۹۵ ۵۴
صحیح مسلم صفحہ ۲۱۳ ۵۵
(پارہ ۱۶) سورۂ طٰہٰ ۵۶
مشکوۃ صفحہ ۴۰۲ ۵۷
مشکوۃ صفحہ ۴۱۸ ۵۸
(پارہ ۱۵) سورۂ بنی اسرائیل ۵۹

از وخوشنود نشود العزیز هر کاریکه کنی دانسته کن و از نادان و جهال دور باش همنشین با ایشان هرگز مباش

ے همنشین تو از تو به باید ✤ تا ترا عقل و دین بیفزاید ✤ ے نیکنامی خواهی ای دل با بدان صحبت مدار

خودپسندی جان من برهان نادانی بود ✤ ع هر کرا نیست ادب لایق صحبت نبود - صحبت تاثیرے دارد

اَلصُّحْبَةُ مُؤَثِّرَةٌ وَّلَوْ كَانَ سَاعَةً ؕ ے پسر نوح با بدان بنشست ✤ خاندان نبوتش گم شد ے

صحبت اثر کند اگرچه یک ساعت باشد۔

صحبت صالح ترا صالح کند ✤ صحبت طالح ترا طالح کند قطعه صحبت نادان ببین کوره آهنگران

ورنه دهد نار خویش شعله رسد بیگمان ✤ صحبت دانا تراطبلهٔ عطاردان ✤ ورنه دهد عطر خویش

لیک رسد بوی آن ✤ گر اتفاقاً نشینی - جز سخن پند و نصیحت چیزے دیگر مگو شاید هدایت تو موثر گردد

اُدْعُ[۱] اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ؕ

دعوت کن یعنی مردمانرا بسوی راه پروردگار خویش بدانش و پند نیک و مناظره کن با ایشان بطریقی که وے نیک است

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيْلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِيْنَ ؕ

هرآئینه پروردگار تو دانا تراست بکسے که گمراه شد از راه او و او دانا تراست براه یابان

و هر کاریکه کنی در و مشورت نما که حق تعالیٰ فرموده - وَشَاوِرْهُمْ[۲] فِي الْاَمْرِ ؕ

و مشورت کن با ایشان درین روزگا

و بکارها استخاره کن از احادیث صحیحه ثابت است مَا خَابَ[۳] مَنِ اسْتَخَارَ ؕ

یعنی خراب نشد هر که استخاره کرد

[۱] پاره ۱۴ سوره نحل

[۲] پاره ۴ سوره آل عمران

[۳] طبرانی در اوسط

اعجن:

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوْا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ۝

جز این نیست که مسلمانان برادران یکدیگراند پس صلح کنید میان دو برادر خویش و بترسید از خدا تا بر شما رحم کرده شود

ایعزیز اگر احیاناً از برادر دینی خود مخالفتی با تو واقع شود - باید که بمصالحت و اتفاق کوشی

و رجوع کنی بحکم اللہ جلشانه و امر رسول کریم علیہ الصلوٰۃ و التسلیم - يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

اے مومنان

اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ وَاُولِی الْاَمْرِ مِنْكُمْ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ فِيْ شَيْءٍ فَرُدُّوْهُ

فرمان برداری کنید خدا را و فرمان برداری کنید پیغامبر را و فرمان روایان را از جنس خویش پس اگر اختلاف کنید در چیزے پس راجع کنید

اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُوْلِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ۝

بسوے خدا و پیغامبر اگر اعتقاد میدارید بخدا و روز آخر این بہتر است و نیکوتر باعتبار عاقبت

و ہرگاه کسیکه در غائب به برادر دینی خویش دعاء خیرے میکند - فرشته میگوید که

بعوض این دعا بتو ہم ثواب میرسد ایعزیز اگر کسی بتو بد گوید - تو او را بد مگوی

اگر ترقی درجات میخواہی - و ہر رنجیکه از دست و زبان خلق بتو رسد تو بخدا ئے تعالے حواله کن

وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ ۝ و اگر توانی معاف نمائی رباعی با دشمن و دوست فعل نیکی نیکو است

وخدا غالب صاحب انتقام است

بدے کند آنکه نیکیش عادت و خواست ؎ با دوست چو بد کنی شود دشمن تو

با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست ۵ درخت دوستی بنشان که کام دل ببار آرد

پاره (۲۶) سوره حجرات ۹
پاره (۵) سوره نساء ۴
پاره (۳) سوره آل عمران ۳

نهالِ دشمنی برکن که رنج بشمار آرد۔ وَلَا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَلَا السَّیِّئَةُ ۚ اِدْفَعْ بِالَّتِیْ هِیَ اَحْسَنُ

و برابر نیست نیکی و بدی   دفع کن بدی را بآن خصلتے

فَاِذَا الَّذِیْ بَیْنَكَ وَبَیْنَهٗ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهٗ وَلِیٌّ حَمِیْمٌ ۝ اَلسَّعِیْدُ مَنْ وُّعِظَ بِغَیْرِهٖ ۝

که آن نیکوتر است پس چون چنین کنی گردد آن کسیکه باشد میان تو و میان او دوستی کارساز است۔   سعید شخصی است که از غیر خود پند گیرد۔

العزیز حضرت علیه الصلوٰة والسلام فرمودند که در جماعتِ شما کدام کس پهلوان تر است از صحابه یکی

عرض نمود کسیکه پشتش بزمین نخورده باشد۔ فرمود آنچه بگمانِ شما رسیده چنان نیست۔ بلکه جوان مرد همان است

که در حالتِ غیظ و غضب (که عقل زایل میشود) خود را از فحش و هزیان گوئی نگاه دارد

وَالْكَاظِمِیْنَ الْغَیْظَ وَالْعَافِیْنَ عَنِ النَّاسِ ۝ وَاللّٰهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنِیْنَ ۝ العزیز

و فرو خورندگانِ خشم و عفو کنندگانِ تقصیر از مردمان ۔   و خدا دوست میدارد نیکوکاران را

چون پیران را مینی یقین دان که عبادت بسیار کرده اند پس پیران را تعظیم کن و ادب تا جلبیت از لطفِ الٰهی

بنه بر سر بر و هر ■ که خواهی ﴿ که پیران را حق دوست میدارد و شهرے که در آن عزتِ پیران نشود

آن شهر عجب نیست که ویران نشود و هرگاه جوانان را مینی تصور کن که گناه کم کرده اند و عبادت در جوانی کن

که جوانانِ عابد را حقتعالی دوست میدارد و جوانا رهِ طاعت امروز گیر ﴿ که فردا جوانی نیاید ز پیر

من آن روز را قدر نشناختم ﴿ بدانستم اکنون که در باختم العزیز هرچه در راهِ خدا تعالیٰ

٤٧ پاره (۲۴) سورة (حم سجده)

۳۴ پاره (۴) سورة آل عمران

میدہی بزبان میاور۔ کہ ثوابِ تو ضائع میشود۔ یٰۤاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ

اے مومنان تباہ مکنید خیرات خود را

بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى كَالَّذِیْ یُنْفِقُ مَالَهٗ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ

بمنت نہادن و آزردہ کردن ہمچو کسیکہ خرچ میکند مال خود را برائے نمودن مردمان و ایمان ندارد بخدا و بروز قیامت

و سائل را توبیخ مکن۔ وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ خَیْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ یَّتْبَعُهَاۤ اَذًى

سرزنش

واما سائل را پس بانگ مزن۔ کلام شیرین از صدقہ بہتر است کہ پس او اذیت باشد

و ہرچہ خوری بہ نیتِ طاعت بخور و ہرچہ پوشی برائے سترِ عورت بپوش

سفید رنگ از ہمہ بہتر سرخ و مُعَصفر برائے زن است العزیز شیرین گویا را

رنگِ زعفران

حق تعالی دوست میدارد۔ ہموارہ شیرین زبان باش۔ ترش روی مپسند

ع نعمتِ برگزیدہ شیرین است۔ شیرینی را دوست دار کہ نشانیِ ایمان است

و پیازِ خام و مماثلِ آن مخور کہ از بدبوئیش ملائکہ میگریزند۔ و بہ خوشبوئی

خود را مُطیّب کن کہ ملائکہ طیب را دوست میدارند و بوقتِ خفتن سرمہ کش

خوشبوئی

کہ بصارتِ چشم را زیادہ گرداند و وقتِ خفتن آوندہائے زیر سمان را بپوش

اگرچہ از یک کاہ باشد و قبل و بعد از طعام نمک اندک بخور کہ فواید کثیرہ است

ع پارہ (۳) سورہ (بقرہ)

ع پارہ (۳۰) سورہ (ضحی)

ع پارہ (۴) سورہ (آل عمران)

ع ترمذی صفحہ (۳۲۳)

و بغیرِ اشتہائے صاف طعام مخور کہ ضرر دارد و با بقاءِ اشتہا دست از طعام
بازدار کہ از امراض ظاہری و باطنی حافظت کند ۵ اندرون از طعام خالی دار تا در و نور معرفت بینے
و طعام را تنہا مخور کہ شیطان شریکِ تو باشد ع خاک بر آن خوردہ کہ تنہا خوری
و طعام را انتظار مدہ کہ بزہ کار شوی و طعام را بسیار گرم مخور و از قبلہ انگشت سرِ انگشت
بخور کہ برکت دارد۔ و از کنارہ بخور۔ و از میانہ مخور کہ برکت زایل می شود
و آب را باندازۂ سہ نفس خور کہ آب حکمِ طعام دارد۔ زیادتیِ آب ضرر دارد دم
و اکثر علت ہا از آب پیدا گردد۔ و معدہ را از نان و آب تا حلق پُر مکن و
ہمیشہ طعامِ لذیذ مخور۔ کہ مبادا بدلہ نعمتہائے بہشت گردد و ہمیشہ گوشت مخور
کہ دل سخت میشود و جامۂ نازک مپوش ہر کہ جامۂ باریک بپوشد دینِ او
سست گردد **ایعزیز** اول روز بخواب مرو و آخر روز بخواب مرو
کہ زیان دارد و اولِ شب پیش از نمازِ خفتن بخواب مرو و قیلولہ بکن عشا

کہ سنت است۔ بشرطیکہ تہجد گذاری و رو بقبلہ تُف و پا بجانب قبلہ دراز

مکن کہ بے ادبی است و شب برہنہ خواب مکن کہ ملائکہ از تو نفرت گیرند

و لباسِ مردان زنان را و لباسِ زنان مردان را پوشیدن حرام است و

ہر کارِ عمدہ از دست راست کن و ہر کارِ مکروہ بدستِ چپ بکن و پوشیدن

کفش ابتدا بپائے راست کن و در کندن بپائے چپ و چون سہ کس

یک جا نشستہ باشند نباید کہ دو کس ہمدیگر سرگوشی کنند و استادہ استنجا مکن

و ہرگاہ از خانہ بیرون آئی اول پائے راست بگذار و داخل شدن با پائے چپ

و در سوراخ بول و در آب ساکن بول و براز مکن **العزیز** علی الدوام از رسومات

خلافِ شرع شریف و دیگر اموراتِ مکروہات و حرام احتیاط باید و در مسائل

مختلف فیہ ترجیح بر تجویزِ اہل سنت ماند و از پوشیدن کوٹ پتلون

وغیرہ پرہیز کن۔ در حدیث آمدہ آنچہ کہ از شتالنگ از ازار فرود آید در آتش

مشکوۃ از بخاری صفحہ ۳۶۵

است یعنے پوشیدۂ او در آتش رود۔ ولباس حسب طریقہ مشایخین وعلماو صلحا

بپوش تا ہمراہ ایشان محشور شوی۔ رسول مقبول فرمود۔ اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ مَنْ تَشَبَّہَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ

ہر کہ با قومی مشابہت پیدا کرد پس او از ہمان قوم شد

یٰبَنِیْٓ اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَیْكُمْ لِبَاسًا یُّوَارِیْ سَوْاٰتِكُمْ وَ رِیْشًا ؕ وَ لِبَاسُ التَّقْوٰی

اے فرزندان آدم ہر آئینہ ما فرود آوردیم بر شما لباسی کہ بپوشد ستر مگاہ شما را و فرود آوردیم جامہا زینت را و لباس پرہیزگاری

ذٰلِكَ خَیْرٌ وی از ہمہ بہتر است **ایعزیز** ہر کہ زر ندارد عزتِ دنیا ندارد۔ و ہر کہ زن ندارد

آسایشِ تن ندارد۔ و ہر کہ فرزند ندارد۔ روشنائی چشم ندارد۔ و ہر کہ برادر ندارد

قوتِ بازو ندارد۔ و ہر کہ این چہار ندارد ہیچ غم ندارد **ایعزیز** ے

نورِ چشم آدمی افزون شود از ہشت چیز * گر میسر میشود باد او نظر کن ہر زمان

بر زر و بر مصحف و شیخ کبار و شاہِ عادل * خطِ خوب و حسنِ خوب و سبزہ و آب روان

ایعزیز یاد گیر کہ حاکم و حافظ و حکیم و حجام و حمام کہنہ باید **ایعزیز**

دو چیز آثار نیکبختی است ترس از ربِ جلیل۔ و قناعت بقلیل و دو چیز است

یکی بہتر از آن و دیگرے بدتر از آن در جہان نیست۔ اول دادن دوم خواستن

پ ۸ رکوع ۹ سورۃ الاعراف

و دو چیز را فراموش مساز - اول عبادت - وثانی سخاوت و دو چیز خلل پادشاہی است
غفلتِ وزیر و نفرتِ فقیر و دو چیز آثارِ سعادت ہست - رغبت با علما و صحبت
با فقرا و دو چیز بہترین نعمتہا است - خلقِ ملیح - و زبانِ فصیح و دو چیز نشانِ
بدبختی است - بزرگان را ابدی یاد کردن وخود را از ہمہ بہتر دانستن و
دو چیز دلیلِ احمقی است - سخنِ زنان شنیدن و از سفلگان توقع داشتن و
دو چیز دل را روشن سازد - ذکر خدا و کلامِ انبیا (علیہم السلام) و دو چیز بہتر از ہمہ چیز ہا است
قبول کردنِ نصیحتِ کبار - و پذیرفتنِ عذرِ گناہگار و دو چیز انسان را بہتر است
طلبِ خوشنودیِ ذوالجلال - و استدعایِ معاشِ حلال و دو چیز علامتِ ایمان است
صبر بر بلا - و شکر بر نعما و دو چیز غنیمت شمر - جوانی پیش از پیری - وصحت
قبل از بیماری و دو چیز باعث تاریکیِ دل است - کثرتِ کلام - و فرطِ منام (زیادتی)
و دو چیز ملامِ دائمی است - مخدومِ متلون - و خادمِ غیر متدین و دو چیز

در نقصان نیفگند۔ گفتارِ سنجیده۔ و عملِ پسندیده **و** دو چیز به حمق منسوب است

خاستن
ستایشِ خویش۔ و اتباعِ بدکیش **و** دو چیز حافظه را زیاده گرداند۔ اول صبح بر

وہمیشه با وضو بودن **و** دو چیز شیوهٔ صداقتِ خلت است۔ گرفتنِ دست
دوستی
دوست در پریشانی۔ و دادنِ مشورتِ نیک در حیرانی ؎ دوست آن باشد

که گیرد دستِ دوست ٭ در پریشان حالی و درماندگی **و** دو چیز آثارِ نادانی است

قطعِ کلام نمودن و بے محل گفتگو کردن **و** دو چیز انسان را نام آور میکند۔ ہوشیاری

از کام۔ و بردباری از عام **و** دو چیز علامتِ فراست است۔ دریافتن انجام امور

و توقف در الزامِ قصور **و** دو چیز بهتر از همه کارها است۔ قول موافقِ آیاتِ قرآن

و فعل مطابقِ حدیثِ رسولِ سبحان صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم **العزیز**

سه چیز موجبِ عزت است۔ با پیران خدمت۔ و با جوانان نصیحت۔ و با خردان

شفقت **و** سه چیز مردانِ خدا اختیار میکنند۔ فقرِ اختیاری۔ و رضا بقضاء الٰهی

وصبر بہ سوگواری و سہ چیز ثمرِ شومیت دست۔ کینہ در دل داشتن۔ وحسرتِ

مردمان خوردن ودر طلوعِ آفتاب خوابیدن و سہ چیز بجز سہ چیز پایدار نماند

مال بے تجارت۔ وملک بے سیاست۔ وعلم بے مباحثت و سہ چیز

دعوی آن نکند۔ یکی شجاعت۔ دوم سخاوت۔ سوم شرافت و سہ چیز اختیار کند۔ نماز

بحضورِ قلب گذاردن۔ وشب بیداری کردن۔ وکلام اللہ خواندن و سہ چیز نشانِ

کفر است۔ نفاق بدل نہادن۔ ومحبتِ دنیا بدل داشتن۔ وحرام را حلال دانستن

ای عزیز چہار چیز وظیفہ باید کرد۔ صورتِ بندگی۔ وسیرتِ افگندگی۔ ودلجوئی

دوستان ونیکوئی با مردمان و چہار چیز موجبِ تزایدِ دولت است۔ با بدان

نفاق۔ و با نیکان اتفاق۔ با دوستان تلطف۔ و با دشمنان مدارا و چہار چیز چہار چیز را

یا دمی آرد۔ درد تندرستی را۔ وغم راحت را۔ وافلاس دولت را۔ ونافرجامی صحبت را

و چہار چیز علامتِ صاحبدلی است۔ ہنگامِ طیش حفظِ مراتب داشتن وبحقِ ہر کس

کلمۂ کفر نگفتن۔ و دلِ کسی رنجیده نساختن۔ و عیبِ مردم فاش نکردن **و** چہار چیز که مردم

از ارتکابِ آن منفعل میشوند سخن بے محل گفتن۔ و صحبت با بدان داشتن۔ و جنگ

با مہتران نمودن۔ و حقارتِ علما و فقرا کردن **و** چہار چیز را چہار دزد اند۔ مال را

سرقت۔ و شعور را جاہلیت۔ و علم را نخوت۔ و محبت را قرض فَاِنَّ الْقَرْضَ

مِقْرَاضُ الْمَحَبَّۃِ قرض مقراض محبت است **و** چہار چیز آدم را ضعیف میکند۔ دشمن بسیار و قرضِ بسیار

و پریشانی روزگار۔ و مخالفتِ پروردگار **و** چہار چیز چہار چیز را برباد میکند۔ ناشکری

نعمت را۔ و بیدادی دولت را۔ و غرور عزت را۔ و خندگی حکمت را **و** چہار چیز

نتیجِ حیاتِ مستعار است۔ ثنائے بزرگان۔ و دعائے درویشان۔ و نوازشِ

سلطان۔ و دیدن دوستان **و** چہار چیز باز نتوان یافت۔ عمر گذشته۔ و سخن گفته

و تیرِ جسته۔ و قضا رفته ؎ بر لبِ جوی نشسته گذرِ عمر به بین ٭ کین اشارت ز جهانِ گذران

ما را بس ؎ از دست رفته هیچ نیاید بهیچ حال ٭ چندانکه او فغان کند و جا مها درد

و چہار چیز سرمایۂ سعادت است۔ وفا داری بر قولِ خود کردن۔ و در کسبِ
خویش کوششِ بلیغ نمودن۔ و بقدرِ ہر یک در تواضع کوشیدن و رازِ دلِ خود
از غیر پوشیدن و چہار چیز خلاصۂ جمیع عبادات است۔ وفا نمودنِ عہود و
نگاہبانی کردنِ حدود۔ وصبر بر مفقود۔ وخوشنودی بر موجود العزیز چون
احکامِ حق گم شدہ
بر علمِ خود عمل نمائی علمِ لدنّی دادہ شوی۔ وَعَلَّمْنٰهُ مِنْ لَّدُنَّا عِلْمًا اشارہ
وآموختیم او را از نزدیک خود علمے۔
بسوی اوست و حدیثِ مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ اٰتَاهُ اللّٰهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْهُ
ہر کہ عمل کرد بہ علمِ خود بدہد خدائے تعالیٰ آن علم کہ ندانستہ بود
شاہد بدوست ؎ علمِ باطن ہمچو مسکہ علمِ ظاہر ہمچو شیر ٭ کے بود بی شیر مسکہ کی بود بی پیر پیر
چہ خوش گفتہ دُرسُفتہ ؎ روزہا باید کہ تا یک پنبہ دانہ ز آب و گل
شاہدی را حلّہ بخشد یا شہیدی را کفن ٭ ماہہا باید کہ تا یک نطفہ آب اندر شکم
صفدری خیزد بمیدان یا عروسی انجمن ٭ سالہا باید کہ تا یک کودک از روی خرد
عالمِ دانا بود یا شاعرِ شیرین سخن ٭ قرنہا باید کہ تا صاحبدلے پیدا شود

پارہ (۱۵) سورۂ کہف

بایزید اندر خراسان یا اُویس اندر قرَن العزیز در هر کار نیک اول بِسْمِ اللہِ
نام قریہ
بنامِ خدا
بگو کہ ہیچ کارے سبے بسم اللہ برکت ندارد و در آن کار شیطان شریک تو باشد

پس در ابتدائے ہر امر بسم اللہ و بر انتہایش اَلْحَمْدُ لِلّٰہِ و بنا بر دفعِ ذنوب
ثنا برائے خدا است
اَسْتَغْفِرُ اللّٰہَ و بر ہر مصیبت اِنَّا لِلّٰہِ بگو ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰہِ یُؤْتِیْہِ مَنْ یَّشَاءُ
از خدا آمرزش میخواہم ما یان برائے خدائیم انیست افضل خدا میدہدش بہ ہر کہ خواہد
وَاللّٰہُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیْمِ العزیز آنچہ گوئی نخستین بر آن عمل نمائی و
و خدا خداوند فضل بزرگ است
چون گفتی دلیلش بیار و قدرِ مردم بدان و دوست را بسود و زیان امتحان کن

و بر زن و اسپ و شمشیر اعتماد مکن و خدمتِ مہمان بقدرِ امکان ادا کن و

مہمان را کار مفرما و پیشِ مہمان بر کسی خشم مکن و بجا نہ کہ در آئی چشم و زبان را
غصہ
نگاہدار و دل و تن و جامہ پاک دار و فرزندانِ خود را علم و ادب و سواریِ اسپ

و تفنگ زدن بیاموز و ہمہ خواہشہائے اولاد بانجام مرسان و بلا اندیشہ

کار مکن ہمہ بر انہ کار کن و جوان مردی اختیار کن و نہ آموختہ استادی مکن

و ناکرده کرده مشمر و با بزرگان مزاح مکن و عوام را گستاخ مساز و هزل آمیز
تمسخر
گفتگو مکن و کارِ امروز به فردا مگذار و جنگِ گزشته یاد مکن و مالِ خود

به کسی منمائی و مالِ مردم و عقلِ خویش را زیاده مشمار و اندکِ خود را بهتر از

بسیاری دیگران دان و در فازه دست بر دهن بدار و پیشِ مردم
جمائی
خمیازه مکش و در بینی انگشت و از آن خلالِ دندان و ریش مکن
انگڑائی
ع خواہی نشوی رسوا ہمرنگِ جماعت شو و کیفیتِ سماعی بلا تحقیق پیشِ

کسی مگو ع شنیده کے بود مانند دیده و بعیبِ خود بینا باش و عیب کسان مجو

و استادِ شفیق را غنیمت دان و آبِ دہن و بینی به بلند آوازی انداختن

خلافِ تہذیب شمر و نمّامی و غمّازی حتیٰ از چشم و ابرو مکن و از قہقہہ

و خندهٔ با صدا حذر کن و سخنِ گفته مکرر مگو و مشنو و خود را مثلِ زنان میارا

ع ثنائی خود بخود کردن نه زیبد مردِ عاقل را و خلوت را بر جلوت ترجیح

و با ناشناخته همسفر مباش و کم از سہ کس سفر نکنند و به بدی کسان هم داستان مشو و بغم کسان شادی مکن ؎ اگر بمرد عدو جائے شادمانی نیست که زندگانیِ ما نیز جاودانی نیست و مردگان را بجز نیکی یاد مکن و فتنه انگیزی مکن و مصلحِ مردم باش وَالصُّلْحُ خَیْرٌ - و نانِ خود بر دسترخوانِ دیگران مخور

صلح کاری بهتر است

و تنها پیشِ مردم مخور و از دشمنِ دوست رو حذر کن و در راه از بزرگان پیش مرو و از آستین بینی پاک مکن و پیش از وقت و بیش از قسمت مخواه ع ره دیده برو اگرچه دور است و با مست و دیوانه سخن مگو و با او باش و خیره سران بر سرِ کوچه ها منشین و زیر درختِ ثمره دار بول و براز مکن و عجلت بکارها مکن الّا بضرورت ع مفتونِ معاش خودمی باید بود ع مغرور بعقلِ خودمی باید بود ع با مردم نیک بدمی باید بود و هرکه از خدا تعالیٰ نترسد از وی بترس و آزموده را مکرر میازما - مَنْ جَرَّبَ الْمُجَرَّبَ

کسیکه آزموده شده را

حَلَّتْ بِہِ اللّٰہُ اٰمَنَہٗ **بدانکہ** بدی با بدان سبکساریست ونیکی با نیکان خیر جاریست

آن باید خجالت برد

ونیکی با بدان کارِ عبداللہ انصاریست **رباعی** از داده چہ بہتر است گفتہ کہ طعام

ناداده چہ بہتر است گفتہ دشنام ؎ وزخورده چہ بہتر است گفتہ کہ غضب

ناخورده چہ بہتر است گفتہ کہ حرام **ایعزیز قطعہ** یاد داری کہ وقتِ زادنِ تو

ہمہ خندان بدند وتو گریان ؎ آنچنان زی کہ وقتِ مُردنِ تو ؎ ہمہ گریان بوند تو خندان

؎ چنان زندگانی کن اندر جہان ؎ کہ چون مرده باشی نگویند مُرد ؎

خیرے کن اے فلان وغنیمت شمار عُمر ؎ زان پیشتر کہ بانگ برآید فلان نماند

ایعزیز گفتہ می شود کہ روزے پیغمبر ما علیہ الصلوٰة والف الف تسلیم

باسہ یارانِ خود بدولت خانۂ امیر المومنین حضرت علی کرم اللہ وجہہٗ مہمان

آمدند حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ما حضر یک طاس روشن پر از عسل حاضر

نمودند چون حضرت رسالت پناہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بر طاس

وعسل نظر فرمودند۔ گفتند۔ کہ عجب طاس روشن پُر از عسل و برے موئے باریک
افتادہ است۔ بہ یارانِ خویش فرمودند کہ ہر یک تشبیہ این طاس و عسل و موئے
بدہند۔ و روبجانب حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ آوردند۔ چنانچہ حضرت
صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند۔ کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلّم۔ مرد دیندار
ازین طاس روشن تر۔ و ایمان در دلِ وے ازین عسل شیرین تر۔ و ایمان آخر با خود
بردن از این موی باریک تر۔ و حضرتِ عمر ابنِ خطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عرض کردند
کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ پادشاہی ازین طاس روشن تر۔ و مملکت
اعنی حکومت پادشاہی ازین عسل شیرین تر۔ و در مملکت عدل کردن ازین موئے
باریک تر۔ و حضرتِ عثمان ابن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتند کہ یا رسول اللہ
صلی اللہ علیک وسلّم۔ علمِ دین ازین طاس روشن تر۔ و خواندنِ علم ازین عسل
شیرین تر۔ و عمل کردن بر علم ازین موے باریک تر۔ حضرت علی کرم اللہ وجہہ

عرض کردند۔ کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ مہمان ازین طاس روشن تر

وخدمتِ مہمان ازین عسل شہد شیرین تر۔ ومہمان را راضی داشتن ازین موے باریک تر

وبعدہ حضرت رسولِ مقبول علیہ الصلوٰۃ والسلام بجانبِ حضرت فاطمۃ الزہرا

رضی اللہ تعالیٰ عنہا التفات فرمودند کہ شما ہم چیزے بگوئید۔ بجلائی تمام گزارش نمودند

کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلّم۔ زنان را حیا ازین طاس روشن تر۔ و

چادر بہ روئے ایشان ازین عسل شہد شیرین تر۔ وخود را از چشم نامحرم نگاہداشتن

ازین موے باریک تر۔ وبعد ازآن پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلّم فرمودند

کہ ما ہم چیزے بگویم۔ کہ معرفت ازین طاس روشن تر۔ وشنیدن معرفت ازین

عسل شہد شیرین تر۔ ونگاہداشتنِ معرفت در دل ازین موے باریک تر۔ وبعد ازآن

حضرت جبریل علیہ السلام در رسید کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیک وسلم۔ من ہم چیزے

بگویم کہ راہِ خداتیعالیٰ ازین طاس روشن تر۔ ورفتن در راہِ خداتیعالیٰ ازین عسل شہد شیرین تر

وشناختن راهِ خدایتعالی ازین موی باریک تر۔ بعد از آن از حضرت جل وعلا وحی رسید که یا محمد بهشت ازاین طاس روشن تر۔ ونعمتِ بهشت ازین عسل شیرین تر۔ وگذشتن بندگان بر پُل صراط ازین موئے باریک تر۔ **ایعزیز** این حکایت در الٰهی نامه مصنفهٔ حضرت شیخ فریدالدین عطار رحمة الله علیه چه خوب نگاشته است

یکے ترسا مسلمان گشت پیروز ☙ بمی خوردن شد آن جاهل دگر روز

چو مادر مست دیدا ورا ز دردی ☙ بدو گفت ای پسر آخر چه کردی

که شد آزرده عیسےٰ زود از تو ☙ محمد نا شده خوشنود از تو

مخنث وار رفتن ره نکو نیست ☙ که هر رعنا مزاجی مردِ او نیست

بمردی رَو در آن دینی که هستی ☙ که نامردیست در دین بت پرستی

ایعزیز اگر قدرے عقل هست همین قدر بس است هُدًى وَذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۞ اُنْظُرْ اِلٰى مَا قَالَ وَلَا تَنْظُرْ اِلٰى مَنْ قَالَ ۞ خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدَرَ

برای راه نمودن و پند دادن خداوندانِ خرد را ۔ تفتیش کن در قول و تفتیش مکن در قائل۔ بگیر مصفا را و بگذار مکدر را

پاره (۲۳) سورة (ص)

العزیز

الغرض این چند کلمه که گفته شد بگوشِ هوش بشنوی و یاد گیری و بدان عمل نمائی

بلا شائبۂ شک و آمیزشِ شبه بمرتبۂ علیا برسی۔ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ

آنجماعه باشندگان بهشت اند

هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ۝ أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ

ایشان آنجا جاوید باشند۔ آگاه باش هر آئینه دوستانِ خدا هیچ ترس نیست بر ایشان و نه ایشان

وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۝ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ

اندوهگین شوند۔ و هر که ایمان آرد بخدا و کند کار شایسته در آرد ش

جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۝

بوستانها میرود زیرِ آن جویها جاوید آن آنجا همیشه

و به دیگران هم امر کنی۔ و ترغیب نمائی۔ و بیاموزی ثواب بسیار یابی

(سورهٔ اعراف) (سورهٔ یونس) (سورهٔ طلاق)

انشاء الله تعالیٰ وحده الغفور

اگر خواهد خدائے بلند واحد بخشنده۔

مناجات بدرگاهِ قاضی الحاجات

توآن رفیعِ مکانی که ساکنانِ فلک ؛ بر آستانِ تو دارند میلِ دربانی

چه احتیاج به پیشِ تو رازِ دل گفتن ؛ که حالِ خسته دلان را تو خوب میدانی

قطعه

تو خود دانی اے خالقِ کبریا ❊ ترا گر نگویم بگویم کرا

ترا ہیچو من بیش از بیشتر ❊ مرا تو یکے قصہ بس مختصر

رباعی

اے آنکہ ترا جود و سخا می زیبد ❊ ما را گنہ و جرم و خطا می زیبد

من با تو نگویم کہ بما نیکی کن ❊ با ما ہمہ آن کن کہ ترا می زیبد

رباعی

یارب ز تو آنچہ من گدا می خواہم ❊ افزون ز ہزار پادشا میخواہم

ہر کس ز درِ تو حاجتِ می طلبد ❊ من آمدہ ام از تو ترا میخواہم

رَبَّنَا اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ۝ رَبَّنَا اغْفِرْ لِیْ وَ لِوَالِدَیَّ وَ لِلْمُؤْمِنِیْنَ

خدایا راہ راست مارا بنما اے پروردگارا بیامرز مرا و مادر و پدر مرا و مسلمانان را

یَوْمَ یَقُوْمُ الْحِسَابِ ۝ یَا حَیُّ یَا قَیُّوْمُ بِرَحْمَتِکَ اَسْتَغِیْثُ اَصْلِحْ لِیْ شَاْنِیْ

روزیکہ قایم شود حساب۔ اے زندہ اے قایم دارندہ بواسطہ رحمتِ تو مدد می جویم۔ درست فرما

کُلَّہٗ وَلَا تَکِلْنِیْ اِلٰی نَفْسِیْ طَرْفَۃَ عَیْنٍ ۝ اَللّٰھُمَّ اِنَّا نَسْئَلُکَ

کل حالاتِ مرا۔ و مگذار بر نفس من یک چشم زدن یا اللہ طلب میکنیم

حُبَّکَ وَحُبَّ مَنْ یُّحِبُّکَ وَحُبَّ عَمَلٍ یُّقَرِّبُنَا اِلٰی حُبِّکَ

از تو محبت ترا و محبتِ آنکس کہ تو او را محبت میداری و محبت آن عمل کہ ما را بسوئے حبِ تو نزدیک کند

وَاجْعَلْ حُبَّکَ اَحَبَّ اِلَیْنَا مِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ اِلَی الْعَطْشَانِ ۝

و بساز محبت ترا محبوب تر نزد ما از آب سرد کہ نزد تشنگان باشد

اَللّٰھُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا وَاَکْرِمْنَا وَلَا تُھِنَّا وَاَعْطِنَا وَلَا تَحْرِمْنَا

اے خدا زیادتی دہ ما را و نقصان و کمی نفرما و بزرگی دہ ما را و اہانت نفرما و عطا کن ما را و محروم نفرما

وَاٰثِرْنَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَیْنَا وَاَرْضِنَا وَارْضَ عَنَّا ؕ

و ما را برگزیدہ کن و از دیگران ما را کمتر مکن و راضی شو از ما و خوشنود شو۔

رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوْبَنَا وَکَفِّرْ عَنَّا سَیِّاٰتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ؕ

اے پروردگار ما پس بیامرز گناہان ما را و دور کن از ما بدیہائے ما را و بمیران ما را با نیکوکاران

رَبَّنَا وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَّنَا عَلٰی رُسُلِکَ وَلَا تُخْزِنَا یَوْمَ الْقِیٰمَةِ ؕ

اے پروردگار ما دیدہ ما را آنچہ وعدہ کردۂ بر زبان رسولانِ خود و رسوا مکن ما را روز قیامت

اِنَّکَ لَا تُخْلِفُ الْمِیْعَادَ ؕ

ہر آئینہ تو خلاف وعدہ نمی کنی

(نقل) نامہ کہ عالمِ ظاہر و باطن زمانہ و فاضلِ یگانہ مولنا و بالفضل اولانا مخدومی و مرجعی سیدی و سندی مولوی حاجی حافظ قاری واعظ عارف باللہ عمِ سیدہ (صاحب) الحسنی والحسینی القادری حیدرآبادی مدظلہ العالی اینکہ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِیْنَ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِہٖ سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِہٖ وَصَحْبِہٖ اَجْمَعِیْنَ

از حمد گفتن زبان قاصر۔ وبرائے نذر دادن جان حاضرے این جانِ عاریت کہ بحافظ

سپردہ دوست ؎ روزے رخش بہ بینم وتسلیمِ وے کنم۔ اگر جان قبل طلب نذ نمید ہی

جبرًا وقہرًا مقبوض میشوی سے جان بجانان دہ وگرنہ از تو بستاند اجل ؎ خود تو منصف

باش حافظ این نکو یا آن نکو ؎ خداوندا جان مِلکِ تست بہ تو نذر دادن محال لیکن

بدستِ قدرتِ خود قبض نمائی از فضل ونوال **رباعی** غازی بہ شہادت اندر

تک وپوست ؎ غافل کہ شہیدِ عشق فاضل تر از وست ؎ در روز قیامت این

باآن کے ماند ؎ کین کشتۂ دشمنست وآن کشتۂ دوست ؎ دورود نامحدود

نثار بر احمدِ مختار سیدِ ابرار۔ صَلَّی اللّٰہُ وَسَلَّمَ عَلَیْہِ وَعَلٰی اٰلِہٖ مَادَامَ اللَّیْلُ وَالنَّھَارُ کہ

وَمَآ اَرْسَلْنٰکَ اِلَّا رَحْمَۃً لِّلْعٰلَمِیْنَ درشانِ او اِنَّآ اَرْسَلْنٰکَ شَاھِدًا وَّمُبَشِّرًا۔ بیانِ او **مثنوی**

نفرستادیم شمارا مگر رحمت برای عالم — بے شک فرستادیم شمارا گواہ وخوشخبری دہندہ

در نظر بودش مقاماتُ العباد ؎ لاجرم نامش خدا شاہد نہاد ؎ گر ہزاران مدعی سر بر زند

گوش قاضی جانب شاہد کند ؛ جویان رضایش مالک ومعبود ہستی مبارکش باعث
تکوین ووجود اوست ایجاد جہان را واسطہ ؛ درمیان خلق وخالق رابطہ ؛ علتِ
غائی زامرِ کُن فکان ؛ نیست غیر از ذاتِ آن صاحب قران ؛ مثل جمالش در دنیا ناپدید
اَنَا اَمْلَحُ وَاَخِیْ یُوْسُفُ اَصْبَحُ ارشاد گردید ؎ الا لکل حسین الوجہ اشباہ کہ ہر حسینے شبیہ خود دارد ؛
وَلَا نَظِیْرَ لِمَنْ اَهْوَاهُ اِلَّا هُوَ ؛ ؎ زنانِ مصر بہنگام جلوہ یوسف لیکن تو خود نظیر خود شدہ ؛
زروی بیخودی از دستِ خویش ببریدند ؛ مقرر است کہ دل پارہ پارہ میکردند
اگر جمالِ تو اے دل نواز میدیدند ؛ شاہا ما گدایان وخاکساریم تشنۂ دیداریم
برائے شربتِ وصال بیقراریم۔ ہمین یک تمنا میداریم ؎ مفلسانیم آمدہ در کوئی تو
شَیْئًا لِلّٰہِ از جمالِ روئے تو ؛ دست بکشا جانبِ زنبیلِ ما ؛ آفرین بر دست
بر بازوی تو ؛ اگرچہ از مدینۂ طیبہ دورم لیکن از تصورِ تو مسرورم۔ **رباعی**
درخواب ہمیشہ باخیالِ توخوشم ؛ وربیدارم بخط وخالِ توخوشم ؛ القصہ چہ درخواب

چہ در بیداری ؎ اے مردمِ دیدہ باجمالِ توخوشم ؎ **اما بعد** میگوید فقیر الی اللہ
ورسولہ الہادی **محمد عمر الحسینی** القادری کان اللہ لہٗ کہ این کتاب را از
اول تا آخر دیدم۔ اکثر مضامینِ احادیث را ظاہر و باہر دیدم۔ از آیاتِ قرآنی نور
علی نور گشتہ۔ واشعارِ آبدار حسبِ موقع برجستہ۔ از درازیِ مُمِل و اختصار
مُخِل مبرا است۔ لفظ قلیل کثیر المعنی است۔ دلِ زنگ آلود از خواندنش
پاک میگردد۔ و وقتِ مطالعہ برلب آہ و دیدہ نمناک میگردد۔ چرا چنین نباشد
ہرچہ در دیگ است از کفچہ در آید۔ چونکہ مصنفِ این صاحبدل و عالمِ باعمل است
در احیای سنتِ نبوی بی بدل است۔ نورِ حال بر قال ہویدا شد۔ جمالِ باطن بظاہر پیدا شد
خداوندا ما باہم عقدِ حبِ تو بستہ ایم۔ و از طریقۂ علیہ قادریہ وابستہ ایم۔ امید داریم کہ
روزِ قیامت ہمراہ پیرانِ کبار محشور گردانی۔ و از دیدار خود در دنیا و آخرت مسرور گردانی
آمین آمین آمین۔ تحریر فی التاریخ ۱۰ ذیقعدہ ۱۳۵۱ھ روز چہارشنبہ مقام قرنطینہ کامران جزیرۂ عرب

يَسْئَلُوْنَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ ۚ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ ۚ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ

می پرسند ترا از ماہ ہائے نو بگو اینہا میعادہا اند برائے مردمان و برائے حج میں ستائش اوراست مر خدائے را

خَلَقَ الْاِنْسَانَ فِیْ اَحْسَنِ تَقْوِیْمٍ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِهٖ خُصَّ بِالْخُلُقِ الْعَظِیْمِ

کہ انسان را بخوبترین صورت پیدا کرد۔ رحمت کاملہ و سلام بر رسول او کہ با خلاق بزرگ مختص است

۹۰ پارہ ۲ رکوع ۸ سورہ بقر

العزیز

جدول عجیب و غریب قاعدہ دریافتن غرہ قمری ہر ماہ تا ۱۳۳۵ ہجریہ کہ جمع نمائی اعداد ماہ و سنہ مطلوب۔ معائنہ کنی تحت روزہای مندرجہ شش۔ بر اعداد مجتمع روز کہ مرقوم است ہمان روز غرہ ماہ مطلوب باشد۔ مثلاً اگر غرہ محرم ۱۳۲۰ دریافت نمایند پس جمع کنند ہر دو ہندسہ ہای زیر محرم و ۱۳۲۰ ۶ و ۶ حاصل جمع ۱۲ میشود۔ بر ہندسہ ۱۲ پنجشنبہ کہ نگاشتہ است ہمان روز غرہ محرم ۱۳۲۰ ہجریست و بس قس علی ہذا۔ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ

خدا دانا تر است

۱۳۱۰	۱۳۱۱	۱۳۱۲	۱۳۱۳	۱۳۱۴	۱۳۱۵	۱۳۱۶	۱۳۱۷	۱۳۱۸	۱۳۱۹	۱۳۲۰	۱۳۲۱	۱۳۲۲
۴	۲	۶	۴	۱	۵	۳	۷	۴	۲	۶	۴	۱
۱۳۲۳	۱۳۲۴	۱۳۲۵	۱۳۲۶	۱۳۲۷	۱۳۲۸	۱۳۲۹	۱۳۳۰	۱۳۳۱	۱۳۳۲	۱۳۳۳	۱۳۳۴	۱۳۳۵
۵	۳	۷	۴	۲	۶	۴	۱	۵	۳	۷	۴	۲
محرم	صفر	ربیع الاول	ربیع الثانی	جمادی الاول	جمادی الثانی	رجب	شعبان	رمضان	شوال	ذیقعدہ	ذیحجہ	[illegible]
۶	۱	۲	۴	۵	۷	۱	۳	۴	۶	۷	۲	۴
یکشنبہ	دوشنبہ	دوشنبہ	سہ شنبہ	سہ شنبہ	سہ شنبہ	چہارشنبہ	چہارشنبہ	پنجشنبہ	پنجشنبہ	جمعہ	جمعہ	شنبہ
۸	۲	۹	۳	۱۰	۴	۱۱	۵	۱۲	۶	۱۳	۷	۱۴

ماہِ محرم زر بہ بین اندر صفر بین آئینہ ٭ اول ربیع آب روان آخر غنم اے مہ نگر

اول جمادی نقرہ بین پیر بہ بین در آخرین ٭ ماہِ رجب مصحف بہ بین شعبان گیاہ سبز تر

شمشیر در رمضان نگر شوال جامہ سبز بین ٭ ذیقعدہ بینی کودکے ذیحجہ دختر خوب تر

۴۳ شاہ راحت ... رحمۃ اللہ علیہ

تختۂ دریافت فاصلۂ درمیانی اضلاعِ ممالکِ محروسۂ سرکارِ عالی بخطِ مستقیم بشمارِ

میل مرتبۂ مولف بزمانہ عملداری ٹپہ خانجات سرکارِ عالی۔

نمبر	مقام	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	صوبہ
۱	بلدۂ فرخندہ بنیاد حیدرآباد	بلدہ																	
۲	بلدۂ خجستہ بنیاد اورنگ آباد	۲۶۷	اورنگ آباد																صوبۂ اورنگ آباد
۳	ضلع بیڑ	۲۱۹	۶۳	بیڑ															
۴	ضلع ناندیڑ	۱۵۰	۱۳۲	۱۰۸	ناندیڑ														
۵	ضلع پربھنی	۱۶۶	۱۰۵	۶۳	۳۲	پربھنی													
۶	ضلع گلبرگہ	۱۱۱	۲۱۰	۱۳۰	۱۳۲	۱۳۸	گلبرگہ												صوبۂ گلبرگہ
۷	ضلع رائچور دوآبہ	۱۱۱	۲۹۷	۲۲۵	۲۱۰	۲۲۵	۸۶	رائچور											
۸	ضلع لنگسگور	۱۵۹	۲۸۲	۲۱۰	۲۲۱	۲۲۵	۸۶	۵۶	لنگسگور										
۹	ضلع نلدرگ مقام کچہری دھاراسیون	۱۶۲	۱۳۲	۷۰	۱۱۱	۹۰	۸۱	۱۶۶	۱۵۰	نلدرگ									
۱۰	ضلع ورنگل	۸۶	۳۱۵	۲۴۶	۱۶۸	۲۰۸	۱۹۲	۱۹۸	۲۲۴	۲۶۰	ورنگل								صوبۂ ورنگل
۱۱	ضلع نلگنڈہ	۶۰	۳۳۳	۲۶۶	۱۹۸	۲۳۱	۱۲۵	۱۲۲	۱۹۸	۲۳۱	۶۳	نلگنڈہ							
۱۲	ضلع محبوب نگر	۵۲	۲۸۱	۲۱۹	۱۶۶	۱۹۸	۹۰	۵۷	۱۰۸	۱۶۵	۱۳۹	۹۰	محبوب نگر						
۱۳	بلدۂ محمدآباد بیدر	۶۵	۲۰۲	۱۴۴	۸۶	۱۰۸	۴۲	۱۲۳	۱۶۵	۱۰۲	۱۳۸	۱۳۲	۹۰	بیدر					صوبۂ بیدر
۱۴	ضلع میدک مقام کچہری سنگاریڈی	۴۳	۲۲۶	۱۸۳	۱۱۶	۱۲۶	۸۶	۱۱۱	۱۲۹	۱۲۱	۱۰۵	۹۰	۴۳	۴۲	میدک				
۱۵	ضلع ایلگندل مقام کچہری کریمنگر	۸۶	۲۴۰	۲۳۲	۱۳۰	۱۶۹	۱۶۲	۲۰۱	۲۳۰	۲۱۹	۴۲	۹۶	۱۲۲	۱۱۲	۴۹	ایلگندل			
۱۶	ضلع اندور	۹۶	۲۰۲	۱۴۲	۴۳	۱۰۲	۱۱۲	۱۸۳	۲۱۰	۱۲۲	۱۰۸	۱۳۸	۱۲۸	۶۶	۷۵	۷۳	اندور		
۱۷	عادل آباد عملداری	۱۴۵	۲۱۰	۱۹۳	۸۶	۱۲۰	۲۰۲	۲۴۱	۲۸۵	۱۹۵	۱۳۸	۱۹۵	۲۱۰	۱۲۱	۱۲۶	۹۶	۵۷	عادل آباد	

من نوشتم آنچہ دیدم در کتاب — سہ عاقبت واللہ اعلم بالصواب

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِمُؤَلِّفِهٖ وَلِقَارِيْهٖ وَلِكَاتِبِهٖ

خداوندا مؤلف وقاری وکاتب این را

وَارْحَمْهُمْ وَاجْعَلْهُمْ مِنَ الْمَحْشُوْرِيْنَ فِيْ زُمْرَةِ النَّبِيِّيْنَ

مغفرت فرما و بر ایشان رحم کن وایشان را بروز قیامت از فضل خود بزمرهٔ پیغمبران

وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَالْمُقَرَّبِيْنَ ۵

وصدیقان وشهداء وصالحین ومقربین محشور فرما

يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بِفَضْلِكَ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيْمُ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ

اے مهربان در دنیا وبخشنده در آخرت این دعا را قبول فرما

يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ

اے پروردگار عالم

هر که بیند دعا طمع دارم — زانکه من بنده گنهگارم

تمام شد کار من نظام شد

التماس

این مختصر مجموعه محض بغرض نفع رسانی عام مطبوع و شائع نموده از قید رجسٹری مستثنی و آزاد
کردم بمقتضای خاطرم آن نیست که از بیع و شراء متمتع شوم. بدانست ناقص بلحاظ تعداد
مردم شماری صدها بلکه نوبت بتقسیم هزارها می رسد که خارج از امکان خود یافتم و نه چندان
استطاعتی است که بالذات بتقسیم عوام بپردازم پس چند صد نسخه طبع نموده بغرض منافع
بر قیمت اصل کاغذ و اجرت طبع بهر تقسیم فراهم داشته ام. آنانکه در خریدش مستعد هستند بترسیل رقم نقد
فی نسخه (عص) از بندهٔ ضعیف طلب فرموده مطالعه نمایند و مولف را بدعای خیر فراموش نسازند و بس

تحریر فی التاریخ ۲۷ رجب المرجب سنه ۱۳۱۹ هجری نبوی صلی الله علیه و آله و اصحابه وسلم

راقم

محمد عبد العزیز عفی عنه
سنه ۱۳۱۹

منیجر دار الطبع سرکار عالی و منتظم مسجد حاجی کمال محله راجه راؤ رنبه بهادر